

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

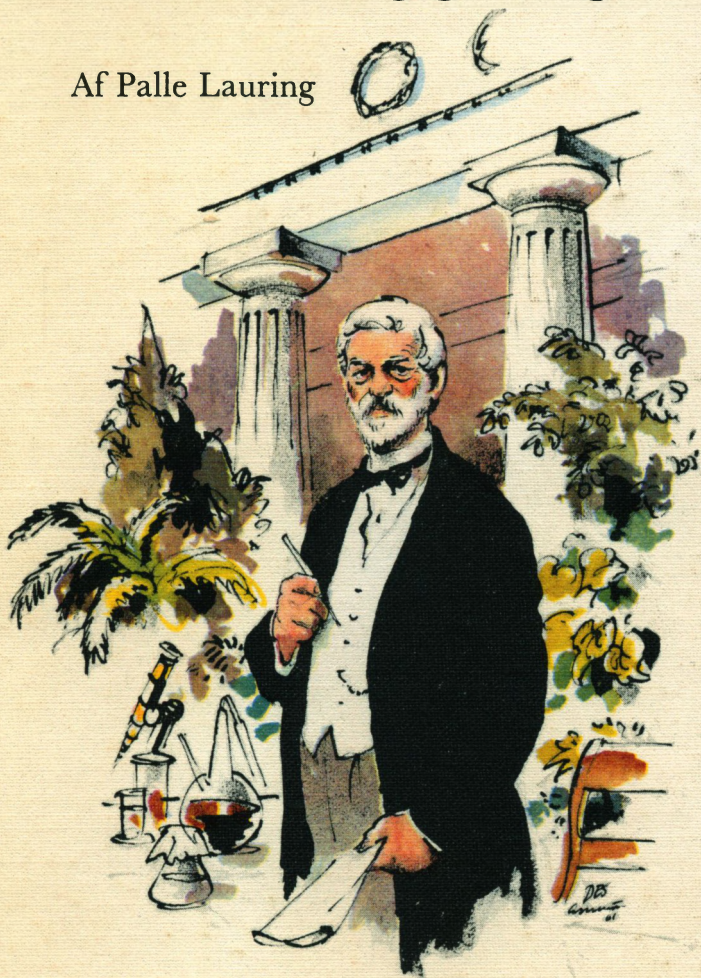
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. C. Jacobsen

Hans liv og gerning

Af Palle Lauring

G. E. C. GADS FORLAG

UDGIVET AF CARLSBERGFONDET

PÅ 150-ÅRS DAGEN

FOR J. C. JACOBSENS FØDSEL

DEN 2. SEPTEMBER

1961

J. C. Jacobsen

Hans liv og gerning

Af Palle Lauring

Illustreret af Des Asmussen

KØBENHAVN
G. E. C. GADS FORLAG
1961

MED VENLIG HILSEN FRA
Carlsbergfondets direktion

*Gården Nørkjær i Vendsyssel, Christen Jacobsens
barndomshjem.*

I ÅRET 1800, den ottende september, fik en bonde-søn i Vendsyssel, *Christen Jacobsen*, underskrevet sit pas, så han kunne rejse fra sin hjemegn til København. Dengang kunne en bonde ikke uden videre rejse hen og bo et andet sted i landet, han skulle have »pas«. Christen Jacobsen var syvogtyve år gammel, og han »agtede andensteds at forsøge sin lykke«. Hans far havde siddet som fæstebonde på gården »Nørkjær«. Moderen var død fem år tidligere, faderen døde i 1799. Christen Jacobsen var ikke gift, han var alene i verden, og så rejste han. Året efter er han i København, og fra april til november 1801 er han bryggerkarl på *Kongens Bryghus*.

DET København, Christen Jacobsen rejste over til, lignede ikke København af idag ret meget. Byen var lille. De gamle volde lå endnu uden om den, langs nuværende Vestervoldgade, Nørrevoldgade og Østervoldgade. København var ikke større end den del af byen, der ligger inden for de gader. I voldene var der fire porte, der blev låset hver aften. Nøglerne blev afleveret på Amalienborg slot, for de skulle ligge på kronprins Frederiks, siden kong Frederik den Sjettes skrivepult natten over. Byen var en ret livlig handelsby, og Danmarks skibsfart tjente mange penge i de år, men flere ulykker havde ramt både byen og landet. Christiansborg var brændt 1794, og året efter brændte en stor del af København, næsten tusind huse blev ødelagt. Mange handlende og håndværkere mistede alt, hvad de ejede, tusinder af mennesker havde ikke noget at bo i, og Danmark var ikke noget rigt land. Tilmed var der krig i Europa, England gjorde alt for at hindre Napoleon i at få magten i store dele af verden. Den krig var Danmark og Norge ganske vist ikke straks med i, men vore skibe sejlede også med varer til og fra franske havne, og det prøvede Englænderne at hindre. Det endte med, at en engelsk flåde sejlede til København for at tvinge Danmark til at finde sig i Englands krav om ikke at sejle på de franske havne. *Slaget på Reden* stod den 2. april 1801. Danmark måtte bøje sig. I Europa gik krigen mellem England og Napoleon videre.

Napoleon lod sig kåre som Frankrigs kejser. Hans hære marcherede fra den ene ende af Europa til den anden, og intet land var sikker på at få lov til at være i fred.

I seks år lykkedes det Danmark og Norge at holde sig uden for den store europæiske krig. Så kom Englænderne igen til Danmark, denne gang for at sikre sig den dansk-norske flåde, for at Napoleon ikke skulle få fat i den. Danmark nægtede selvfølgelig at »låne« England flåden, og Englænderne landsatte tropper på Sjælland. København blev belejret, og i tre dage blev byen bombarderet med bomber og brandraketter. Da bombardementet sluttede, var byen atter hårdt ramt, 300 huse var ødelagt, 1600 var stærkt skadede, og henved 3000 mennesker var dræbt. Byen måtte overgive sig, og England bortførte den dansk-norske flåde. I de syv følgende år, fra 1807 til 1814, var Danmark i krig med England, men det var en håbløs krig, der kun ødelagde den danske handelssejlad. I 1813 gik landet fallit. Danmarks pengevæsen var ødelagt og brød sammen. Ved freden i 1814 måtte Danmark skilles fra Norge, som vi havde været i union med siden 1380, Danmark var alene, ødelagt og ludfattigt.

DET var altså i triste år, bondesønnen fra Vendsyssel skulle prøve at skabe sig en fremtid i det ødelagte og fattige København. Også på andre måder

var det galt. Skibsfarten var livlig, indtil krigen ødelagde den, men ellers var byen halvvejs gået i stå bag sine grønne volde. Håndværkerne var organiserede i de gamle *laug* eller *lav*, den tids mesterforeninger, og det arbejde, som byens borgere havde brug for at få gjort, blev naturligvis gjort, men stort mere blev det heller ikke til. Christen Jacobsen fra Vendsyssel var blevet bryggerkarl, og netop i bryggerfaget var der ingen fremgang.

Øl har man kendt i Danmark i umindelige tider, måske lige fra det første korn blev dyrket i landet. De germanske folk – det vil sige Tyskere, Nordboere, Hollændere og Englændere – har kendt øl så langt tilbage i tiden, som vi kan få noget at vide. I de sydlige lande drak man hellere *vin*, og på Kristi fødsels tid skriver den romerske historiker *Tacitus* om Germanerne nord for Romerriget, at »som drik laver de sig en suppe af byg eller hvede, der ved at gære bliver til en slags vin«.

Allerede så tidligt som i 1283 gives der i Danmark lovregler for salget af tysk øl, men det er dog først fra en lidt senere tid i middelalderen, vi her i landet har så mange breve og andre papirer levnet, at vi kan se, hvordan man har levet til daglig. På den tid har folk drukket øl, og de har drukket meget mere, end vi gør idag. Man spiste langt mere dengang, og man drak langt mere, af flere grunde. For det første levede man i det hele taget stærkere. Men for det andet spiste man det meste af året *salt-*

Københavns bombardement, september 1807.

mad. Frisk kød fik man i regelen kun i »slagtemåned« november, hvis man ikke var adelig og kunne få vildtkød på bordet. Saltmad gør tørstig. I byerne kunne brøndvandet ikke drikkes, det var den rene gift, fordi byerne var snavsede. Mælk havde man kun til børn og til smørkærning. Kaffe og te kendtes ikke før i 1600-tallet. Alt, hvad vi idag har af sodavand og andet til at slukke tørsten med, var ukendt. Man drak vin, hvis man var rig, ellers øl. Selv børn drak flere liter øl daglig, og det hændte at børn drak sig ihjel.

Men i den sene middelalder og renæssance og op gennem tiderne drak man i Danmark helst tysk, engelsk eller hollandsk øl. Det danske var foragtet, fordi det var meget dårligt. I Ålborg taler man i 1533 om flere slags udenlandsk øl, men af dansk øl kender man kun to slags: »almindeligt dansk øl« og »det som værre er«.

En af vanskelighederne for de danske ølbryggere var, at i de fleste hjem, både på landet og i byerne, bryggede man selv øl, og det hjemmebryggede øl var omtrent mage til det, bryggerne lavede. Skulle man have noget godt, købte man ikke dansk, men udenlandsk øl, for allerede den gang troede man, at alt, hvad der kom udefra, var bedst. Derfor blev det danske øl ikke bedre. Det var en dårlig forretning at lave det, for danskerne ville ikke gerne købe det.

Ved år 1800 var der i København ikke mindre end 100 bryggere. De var organiseret i et *bryggerlav*.

*I middelalderen drak danske bønder og købstadsfolk øl,
men helst det tyske.*

Men de bryggede ikke ret meget hver. Hvis de alle sammen ville lave øl på een gang, ville det være umuligt for dem at få deres øl solgt, så man havde ordnet det på den måde, at bryggerne skiftedes til at brygge, det »gik på omgang« efter fastlagte regler. Det vil sige, at hver brygger kun bestilte noget en gang imellem. Mange af bryggerne gad ikke selv passe deres bryggeri. De havde ganske vist »borgerskab« som lavs-organiserede bryggere, men alligevel lejede de deres »bryggergård« ud til »leje-bryggere«. Det var ikke ligefrem tilladt, for »leje-bryggerne« havde i reglen ikke deres »borgerskabs-papirer« i orden.

DET er både i en hårdt ramt by og i et dårligt fag, Christen Jacobsen tager fat på at skabe sig en fremtid. Det er i Københavns allervanskeligste år. Men

han må have set, at der alligevel var muligheder i bryggeriet, for han tager ikke fat på noget andet. Endnu 1810 er han bryggersvend, og samme år gifter han sig med *Caroline Frederikke Skelbæk*, eller som hun skriver sig: *Schelbeck*, for på den tid var det fint at stave sit navn så tysk som muligt. Hvis folk for eksempel havde navn efter et håndværk, så blev Skytte til Schütte og Smed til Schmidt.

Året efter, i 1811, er Christen Jacobsen blevet *lejebrygger*. På ti år har han som bryggerkarl og svend sparet så mange penge sammen, at han kan leje et af Københavns mange bryggerier og begynde at arbejde selv.

Samme år, 2. september 1811, bli'r hans og hans hustrus eneste søn født, *Jacob Christian Jacobsen*, eller som han siden skriver sig: *J.C. Jacobsen* (udtalt I.C. Jacobsen).

Det er to år før Danmark går fallit i 1813, men Christen Jacobsen klarer sig åbenbart igennem. 1823 hører vi, at af de cirka 40 bryggere, som København på den tid har, er der kun fem, der kan lave drikkeligt øl. 1826 kan Christen Jacobsen købe en »gård« i Knabrostræde og »nabo-bryggeriet« i Brolæggerstræde. Samme år får han endelig borgerskab som brygger, han er »aktionær« i Kongens Bryghus, og i tre år bli'r han valgt som en af dets direktører. Så vidt er han kommet på godt femten år, selv om han kommer til København med tomme hænder og ikke véd andet, end hvad

han har lært i sin landsbyskole i Vendsyssel, og det har på den tid næppe været meget ud over solid læsning i bibelen.

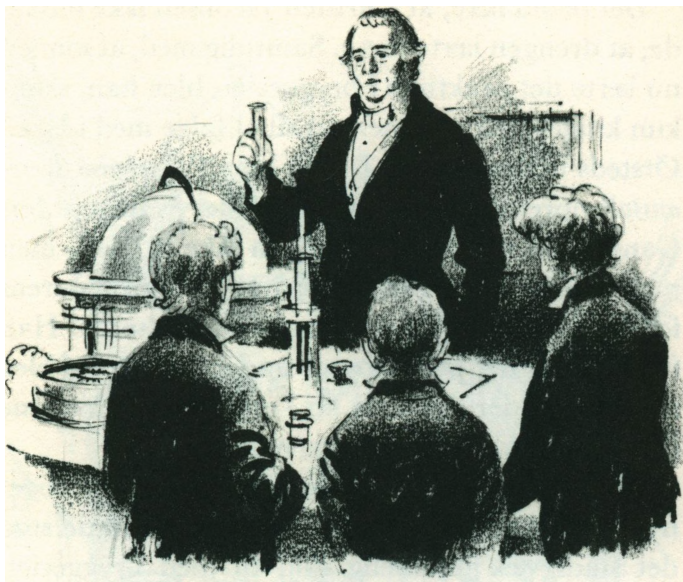
En væsentlig ting er sket i de år: det gamle bryggerlav blev ophævet. Som det var, med bryggere, der ikke selv passede deres bryggerier, var der ikke mening i det mere. Med bryggeri som frit erhverv kunne nu enhver søge borgerskab hos byens styre.

MEN København var på den tid ikke kun ruiner og pengenød og stilstand. Det mærkelige er, at netop i de år, da det ser sortest ud, vågner *det danske åndsliv*. De danske digtere skaber den tid, vi kalder *Danmarks guldalder*, og omtrent samtidig med, at bondesønnen fra Vendsyssel kommer til København, udsender den unge digter *Adam Oehlenschläger* sin første digtsamling. I de år da den unge brygger arbejder sig frem til at blive selvstændig og lære sig at brygge godt øl og siden sidder som brygger, lever i København mænd som *Grundtvig*, *H.C. Andersen*, *Oehlenschläger* og mange andre af den tids kendte digtere og videnskabsmænd. De to brødre *Anders Sandø Ørsted* og *H.C. Ørsted* er kendt af alle, og Danmarks hovedstad er på den tid så lille, at alle møder hinanden på gaden, byen er, i det, man den gang kaldte »de bedre kredse«, én stor familie. Vi har et brev fra H. C. Ørsted fra 1809, hvor han skriver til den unge filosof *Sibbern*: »I morgen aften ønskede jeg at fåe »Axel og Valborg« forelæst for et

selskab af venner. Jeg tager mig den frihed at indbyde Dem og Hr. Grundtvig . . .«. Oehlenschlägers stykke var nemlig ikke trykt endnu, men folk lånte det og skrev det af og læste det op for hinanden, og H. C. Ørsted vil altså lade stykket læse højt, blandt andet for Grundtvig og Sibbern. Ørsted var ganske vist fysiker og kemiker, men på den tid var man ikke bare een ting. Alle mennesker, som studerede, og alle mennesker, som selv læste, var interesserede i mange ting, og det er på den tid ganske naturligt, at en fysiker ved god besked med litteratur, filosofi og historie og mange andre emner. Man skulle dengang være meget alsidig og »levende«.

Brygger Christen Jacobsen var kommet til København uden stor viden om noget som helst. Men i København opdager han, at der er andet i verden end blot håndværk og penge og hjemlig hygge og sikkerhed. Han har ikke selv studeret, men han begynder at interessere sig for at læse. Især da en del unge studenter og andre af sønnens venner begyndte at komme som faste gæster hos »bryggerkarlen«, var Christen Jacobsen lidt flov ved, at han ingen ting havde læst og vidste så lidt om mange ting, men studenterne lærte at få respekt for hans sunde fornuft og hans gode forstand.

Det stod tidligt klart for Christen Jacobsen, at hans søn skulle uddannes bedre, end han selv var blevet det.

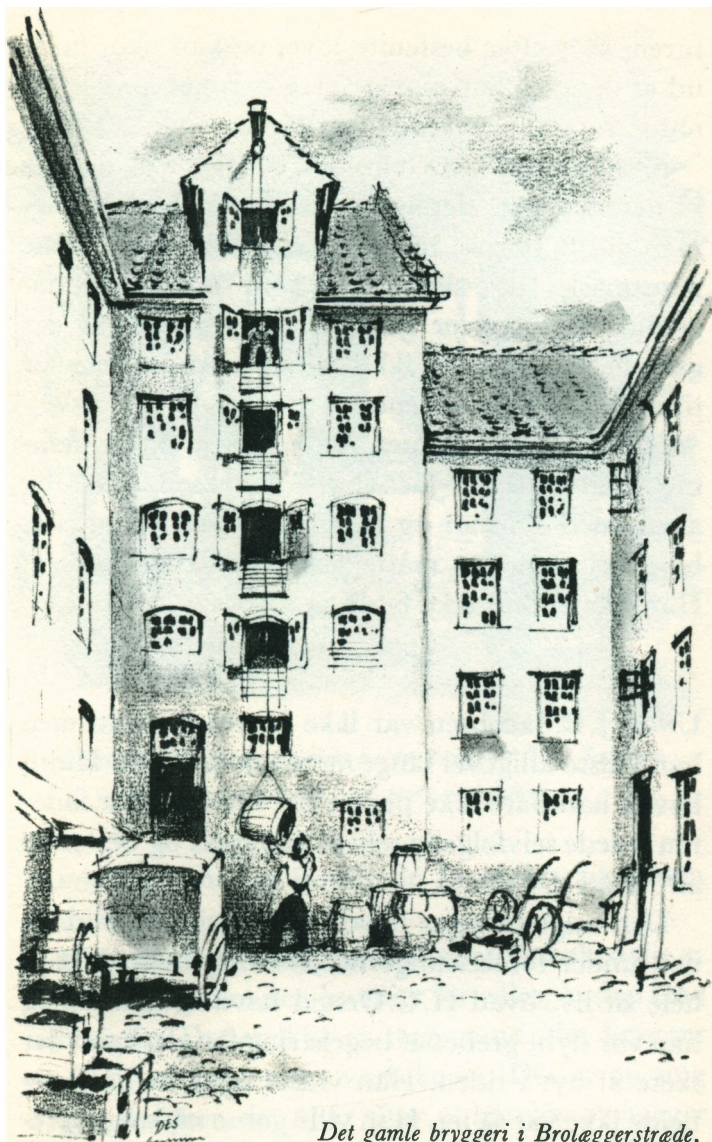

For mange unge blev H. C. Ørstedes forelæsninger porten ud til en ny verden og en ny tidsalder, naturvidenskabernes.

JACOB JACOBSEN, eller J.C.Jacobsen, kom i skole da han var seks år gammel. Han var godt begavet, og hans far holdt ham til lektierne. Han gik i »Bisserups Skole« og klarede sig meget fint. Hans karakterbøger var næsten kun ug'er. Men da han var 14^{1/2} år, tog hans far ham ud af skolen. Han mente, at nu havde hans søn lært meget mere, end han selv lærte som barn, og drengen skulle jo ikke være en lærd mand, han skulle være brygger. Det var på tide, at han kom i bryggerlære, så han blev sat grundigt ind i sit livsarbejde.

Det betød ikke, at Christen Jacobsen ikke ønskede, at drengen lærte mere. Samtidig med, at sønnen nu lærte det praktiske i bryggeriet, blev han, skønt kun knap 17 år gammel, sat til at følge med i H. C. Ørsteds undervisning. I 1829 blev *Polyteknisk Læreanstalt* oprettet, og så foregik undervisningen dér. Ganske vist var Jacob Jacobsen ikke student, men man kunne godt gå ind og høre på professorens forelæsninger og arbejde med ved øvelserne. Han fulgte hele tre professorers undervisning og blev samtidig undervist af sin far i ølbryggeriet hjemme i bryggergården i Brolæggerstræde.

Christen Jacobsen havde en følelse af, at noget nyt var ved at ske på mange måder. På den tid stod det stadigvæk temmelig sløjt til med bryggeriet. Christen Jacobsen er den første brygger i Danmark, der finder på at bruge noget så kunstigt som *et termometer* for at sikre sig, hvor stor varmen er under brygningen. De ældre bryggere stak bare en gang imellem en hånd ned og følte sig til temperaturen. Brygger Jacobsen havde hørt så meget om fysik og den tids nyeste videnskab, at han forstod, at bryggerne vidste alt for lidt. I virkeligheden vidste de nemlig ingen ting. Man vidste, at øllet gærer, at det bli'r sødt, og at det kan mislykkes, så det bli'r surt få dage efter, at det er brygget. Men ingen anede, *hvorfor* alt det skete, eller *hvad* det egentlig var, der skete. Nu stod professor Ørsted og fortalte de unge, at *intet* sker uden grund. Alt, hvad der sker i na-

*Det gamle bryggeri i Broløggerstræde.
Gården ser omtrent ligesådan ud i dag.*

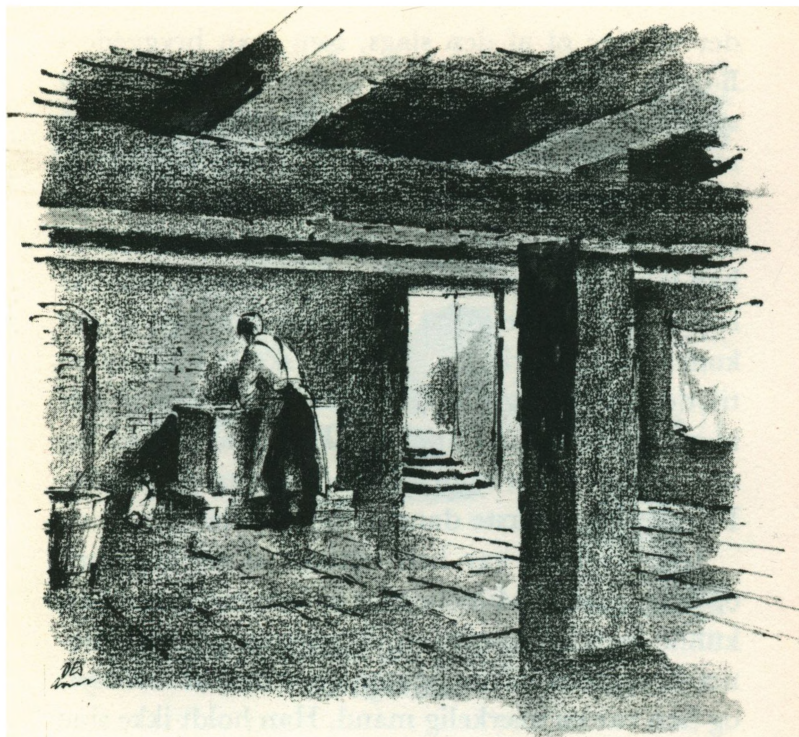
turen, sker efter bestemte love, og kan man finde ud af dem, så har man en dag herredømmet over naturen og alt, hvad der sker i den.

Men det, der skete, når man bryggede øl, det var jo netop noget, der »skete i naturen«. Den dag, man vidste præcis, hvad der egentlig skete, kunne man måske sikre sig, at øllet kom til at smage nogenlunde ens, hver gang man bryggede, at det gærede ens, og at det ikke blev surt, så det hele var til at hælde i rendestenen.

Da Christen Jacobsen døde i 1835, 62 år gammel, stod hans søn Jacob, J. C. Jacobsen, pludselig alene med sin mor og ingen søskende, og med et bryggeri, som han måtte prøve på at føre videre. Han var endnu ikke fyldt 24 år.

UNGE J. C. Jacobsen var ikke blevet student, men han vidste alligevel langt mere end faderen. Hidtil havde han bare ikke prøvet det i praksis, for faderen ledede selvfølgelig selv sit bryggeri og bestemte alt, hvad der skete.

Den unge brygger havde samlet sig en solid viden under forelæsningerne. Navnlig huskede han hele sit liv, hvad H. C. Ørsted havde lært ham, og han var dybt grebet af begejstring for alt, hvad der skete af nyt i tiden. Han vidste også, at hans arbejde ikke var så let. Han ville gerne nå langt videre, end hans far var nået, men Københavnerne

*I Brolæggerstræde-bryggeriets kælder bryggede J. C. Jacobsen
det første bayerske øl i sin mors vaskekedel.*

havde nu i mange hundrede år rynket på næsen af dansk øl.

Historien om »bryggerens mors vaskekedel« er fortalt tit, og som den jævnligt fortælles, er den ikke helt rigtig. Det er ikke en ung mand, der brygger sit første øl i sin mors vaskekedel. Det er en ung dygtig brygger, der to år efter, at han har overtaget sin fars bryggeri, prøver at brygge »bayersk øl«,

det vil sige øl af den slags, som man bryggede i Bayern. Hidtil havde man i Danmark kun kendt øl af den slags, vi nu kalder »hvidtøl«. Der var ikke noget i vejen for, at den unge J. C. Jacobsen kunne have brygget det ny øl i en af bryggerkedlerne på bryggeriet. Men dels var det et eksperiment, som han ikke ville ofre store mængder korn på, dels var han måske bange for at få ødelagt sine kar, så der kom uheld i gæringen, når han skulle bruge dem til det sædvanlige øl bagefter. Vaskekedlen står idag på museet på Carlsberg. Den er af kobber, og den var sat på et muret ildsted som en gruekedel. I den blev de første danske »baiere« lavet.

J. C. Jacobsen var helt opslugt af sit bryggeri, og han rejste til München for at lære mere, end han kunne lære i København. Bryggeren på Münchener-bryggeriet »Zum Spaten« hed *Gabriel Sedlmayr*, og han var en mærkelig mand. Han holdt ikke sine fabrikationsmetoder skjult. Tvært imod mente han, at det drejede sig om at lære *andre* det, man selv havde fundet ud af. J. C. Jacobsen vendte klogere og imponeret hjem til København og arbejdede videre. Han savnede meget af det, han havde set, at de fremmede bryggerier havde, navnlig en stor kold lagerkælder. I den gamle byvold om København var der en del »udfaldsporte«, som de endnu kan ses i voldene om Kronborg og i Nyborg. Han fik i 1845 Kongens tilladelse til at »låne« en udfaldsport, der lå lige over for Teglgårdsstræde. Inde

*Udfaldsport i Københavns vold, brugt af J.C. Jacobsen
som lagerkælder.*

i porten fik han lavet store rum ud til siderne, altså inde i volden, og her var virkelig nogenlunde koldt – når man kølede med is, og isen blev ikke dengang lavet på isværk. Man savede is om vinteren og gemte den, så længe den kunne holde sig. Anden is kendte man ikke.

Men lagerkældereren løste ikke alle hans problemer. Han havde slidt, og han havde forsøgt, men han blev klar over, at hans gær var ikke god nok. Igen rejste han til München, i 1845. Det var nu ti år siden han var begyndt selv efter sin fars død.

Den elskelige brygger Sedlmayr gav ham to potter (omtrent to liter) af sin gode Münchener-gær, og med den rejste J.C.Jacobsen hjem så hurtigt som muligt. Men det var ikke særlig hurtigt, for der var ingen jernbane. Han måtte med diligencen, det vil sige med hestevogn, og gær kan ikke tåle hvad som helst, navnlig ikke varme. Han havde sin kostelige gær i en blikdåse, som han satte ind i sin hatteæske. Den gang gik alle mænd med »høj hat«, og den havde man en hatteæske til, når man rejste. Hver gang diligencen standsede for at skifte heste eller af anden grund, sprang J.C.Jacobsen af vognen og postede koldt vand på sin gær. Det lykkedes ham virkelig at få den uskadt og »levende« hjem. Året efter, 1846, solgtes det første øl af det ny bryg fra »Hr. Jacobsens kælder under volden«.

Året før var J.C.Jacobsens mor død. Han var nu selv 34 år og eneejer af sit bryggeri. Han havde store planer. Den gamle bryggergård i Brolæggerstræde var for gammeldags og for lille og af mange grunde uheldig, blandt andet kneb det med at få vand, der var godt nok.

HAN arvede en sum penge efter sin mor, og så godt var hans navn allerede, at han også kunne låne en sum penge, og så købte han en stor byggegrund. Som vi idag lægger fabrikkerne langt ud på landet, søgte J.C.Jacobsen også uden for voldene. Dels var grundene på landet naturligvis langt billigere,

På vejen hjem fra München måtte J. C. Jacobsen stadig poste vand på den kostelige gær for at holde den kølig.

dels havde han fået øje på et bestemt sted. Da jernbanen til Roskilde skulle anlægges, gravede man igennem foden af *Valby Bakke*. Det blev en temmelig dyb gennemskæring, som Korsørtoget kører igennem den dag idag, kun er gennemskæringen nu gjort noget bredere. Da man gravede ned her første gang, var det ikke let, for man ramte så mange vandårer, at vandet plørede ud af bakken. Vandet var godt. J. C. Jacobsen lod en vandekspert se på det. Han hævdede, at borede man brønd her, ville den aldrig løbe tør. Stedet lå lige ved den ny jernbane, så der var let adgang til

transport både til og fra bryggeriet. Af de grunde kom det til at ligge her, tæt ved Bakkehuset.

Det viste sig ret snart, at vandeksperten tog fejl. Den første brønd løb tør, der måtte bores en ny, een til og en fjerde*). Den 10. november 1847 kunne J. C. Jacobsen brygge sit første øl på det ny bryggeri ved Valby Bakke.

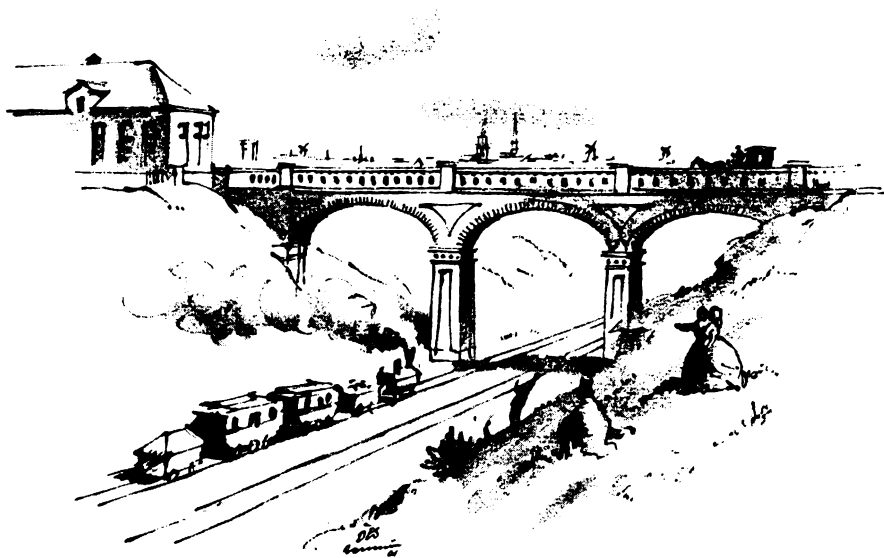
I 1839 havde han giftet sig med den kun tyveårige *Laura Holst*. Året efter, i 1840, fik de en søn, der fik navnet *Carl*, men han døde allerede samme år. I 1842 fik de igen en søn, der også blev døbt *Carl*, og efter ham kaldte J. C. Jacobsen sit ny bryggeri for *Carlsberg*.

J. C. JACOBSEN mente ikke, at nu var han færdig med at uddanne sig, nu skulle han bare brygge øl og tjene penge. Han blev ved med at læse, og han rejste meget. År efter år drog han ud i Europa. Just i de år blev det lettere, fordi de ny jernbaner spandt et edderkoppenet over hele Europa. Det var for den tids mennesker et eventyr, vi knap kan forstå. H. C. Andersen skrev begejstret om de ny vidunderlige køretøjer, dampvognene på spor, en hel række vogne på rad, der med mange mennesker og gods kunne køre i en fart, som man aldrig havde troet mulig. Så utroligt det lyder, så havde transporten til lands, langs landevejene, nemlig overhovedet ikke udviklet sig siden oldtiden. Romerne

*) I dag bruger Carlsberg kommunevand.

havde snarere langt bedre vogne at køre i, og de havde ialtfald bedre veje. Derfor var det forholdsvis få mennesker, der kom på rejse før jernbanernes tid. Med banerne blev det lettere, det blev billigere, og det blev hurtigere, så man kunne nå længere omkring på kortere tid. Men i midten af forrige århundrede var jernbanenettet kun ved at blive bygget. J.C. Jacobsen måtte endnu mange gange køre lange strækninger med diligencer.

Men han kom rundt til Tysklands og Frankrigs bryggerier. Overalt så og lærte han, hvad der var at se og lære. Stilfærdigt og venligt kom han til

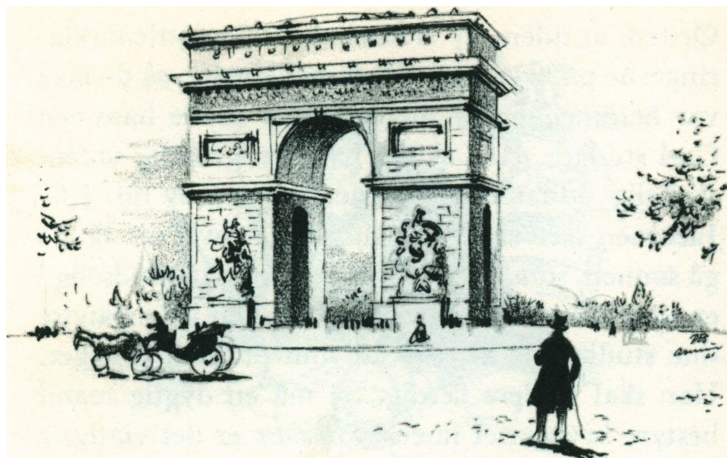

Det ældste bryggeri på Valby Bakke, med den ældste bro over banen.

bryggerierne og blev vist rundt, og hans skarpe øjne så alt, hvad der var værd at se. Navnlig bed han mærke i, at en fransk brygger fyrede under sine store bryggerkedler, ikke med et åbent bål, men med damp. J.C.Jacobsen havde nok hørt om det, men havde ikke turdet prøve. Selv om dampkedler endnu på den tid var noget usædvanligt i danske fabrikker og virksomheder, fik han straks en dampmaskine stillet op på Carlsberg-bryggeriet, og siden kom flere til. Han diskuterede med bryggerne alle vegne, og samtidig havde han øje for alt, hvad han så af bygningskunst og kultur. Han kom til Paris for at studere fransk bryggeri, men byen selv gjorde ham helt stum af betagelse. I mange dage vandrede han rundt og så på kirker og museer, han var i teatret, han spadserede på gaderne og så på butikker, og overalt så han nok, at her var en verdensby, der fik det lille hjemlige og gammeldags København bag voldene til at skrumpeslemt sammen.

Han skrev en lang række breve hjem til sin søn Carl og fortalte ham om alt, hvad der var at se og lære.

Hver gang han kom hjem, gik han i gang med at forbedre sit bryggeri efter alt, hvad han havde set ude i verden. Han gjorde også selv mange opfindelser. Hans bryggeri voksede hurtigt, og teknisk var det så imponerende, at bryggere nu kom rejssende til ham fra udlandet for at lære, sådan som

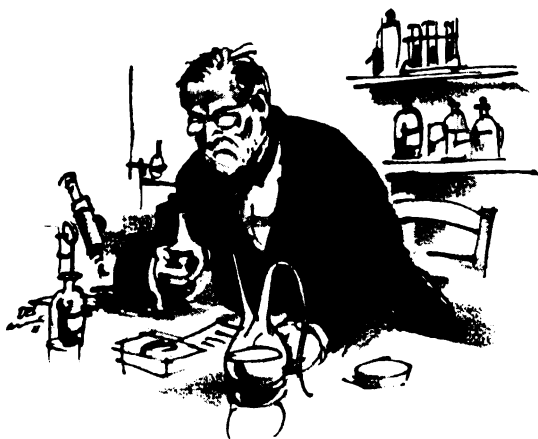
*På sin første Frankrigsrejse studerede J.C. Jacobsen
• også Paris selv og byens kunst og kultur.*

han selv i sin tid havde lært på sine rejser. Men han var aldrig selv bange for at lære noget nyt. I Paris opdagede han, at han var elendig til at tale fransk, og så snart han kom hjem, satte han sig til som en skoledreng at lære fransk ordentligt. Han ville kunne tale med mennesker dér, hvor han kom hen, og når de kom til ham i København.

Netop i de år blev der gjort meget vigtige videnskabelige opdagelser. J.C. Jacobsen skrev i breve til sin søn, at der var så mange ting, man i virkeligheden ikke anede noget om. Man vidste ikke engang, hvad det egentlig vil sige, at øllet »gærede«. Det gjorde det bare, hvis man var heldig. Det kunne slå fejl, og så vidste man heller ikke, hvorfor. Han var klar over, for det havde han lært af H.C.

Ørsted, at tidens ny videnskab skulle skaffe forklaringerne på bryggeriets hemmeligheder, så de ikke var hemmeligheder mere. Derfor skulle hans søn Carl studere. Han skulle have en grundig videnskabelig uddannelse, for det var den ny tid. J.C. Jacobsen skriver selv til sin søn, at hvis det skulle gå sønnen, som det gik ham selv, at han pludselig i en ung alder bliver alene, så må han ikke standse sine studier for at tage fat som praktisk brygger. Han skal studere færdig. Så må en dygtig mand bestyre bryggeriet imens, for *viden* er det vigtigste af alt. J.C. Jacobsen ser det meget klart, som han videre skriver i brevet: » . . . nutidens og den nærmeste fremtids opgave for bryggerne ligger over mine evner, thi jeg var ikke så heldig at få mit ønske opfyldt, at gennemgå et fuldstændigt kursus på Den polytekniske Lærestanstalt og blive en grundig kemiker og fysiker. Derfor er jeg nu stærkt på veje til at blive overfløjet som rationel brygger. . . . Den, der besidder de grundigste kundskaber i kemi og hjælpevidenskaber, i forbindelse med den fornødne praktiske færdighed og indsigt, han vil være Europas første brygger i den kommende generation. Dette må være dit mål . . . «

J.C. Jacobsen taler for hårdt om sig selv i sin iver efter at få sønnen til at holde ud. Ikke alene i den tids Danmark, men langt ud over landets grænser var han regnet for sin tids dygtigste brygger. Det var han især nået frem til, fordi han før

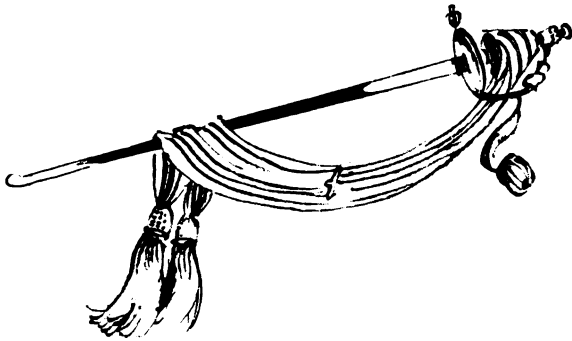

Louis Pasteur opdagede, at gær er små levende væsener.

nogen anden forstod, hvor meget *videnskabens* nye opdagelser betød. Der var blandt andet sket det, at i Frankrig havde kemikeren *Louis Pasteur* i midten af 1800-tallet gjort sit livs to store opdagelser: det var Pasteur, der opdagede, *at det er bakterierne, der giver mennesker og dyr de fleste smitsomme sygdomme.* Det havde man aldrig før anet noget om. Og Pasteur opdagede, *at gær er levende væsener, så små så de er mikroskopiske.* Man vidste nok, at gær var ganske små kugler, men at de var levende havde man ikke opdaget. Pasteur fandt ud af, at »gæring« simpelt hen sker ved de små bitte gærcellers vækst. J. C. Jacobsen var dybt betaget af Pasteurs store opdagelser, og han besøgte Pasteur i Paris. De blev personlige venner.

MEN bryggeriet var ikke hele J.C.Jacobsens liv. Fra sin far havde han arvet en levende følelse af sine pligter som dansk borger. Det må huskes, at J.C.Jacobsens far oplevede de store ulykker, der gik over Danmark i begyndelsen af 1800-tallet. J.C.Jacobsen skulle selv opleve de to slesvigske krige, og at Danmark mistede Hertugdømmerne. At landet gang efter gang blev så hårdt ramt, måtte få alle landets borgere til at føle deres pligter og deres ansvar.

J.C.Jacobsen var i flere perioder medlem af folketinget og landstinget. Han var meget politisk interesseret, men han var for selvstændig i sin tanke, til at han kunne tilhøre et bestemt parti. Allerede fra 24-års-alderen var han vant til at bestemme selv. Han var ikke vant til at spørge andre eller at få sine meninger dikteret. Det faldt ham heller ikke ind at tie stille med, hvad han mente. Han var som ung medlem af »Københavns Borgervæbning«, og han steg i graderne, så han var kaptajn, da borgervæbningen blev nedlagt. Han var stolt af sin titel, for han havde hørt sin far fortælle om de dage, da Københavns borgere mødte på volden for at hindre de engelske i at storme København. Det kunne jo ske igen, at fjenden truede byen. I øvrigt var han medlem af bestyrelsen for Københavns vandvæsen. Københavns vandforsyning var uhyggeligt gammeldags, og i året 1853 blev København ramt af *kolera*. Sygdommen kom

*J. C. Jacobsens borgervæbnings-kaptajnsabel.
Carlsbergmuseet.*

til Norden fra Polen, og i København, der på den tid havde 130.000 indbyggere, døde næsten 5.000 mennesker på tre måneder. I over hundrede år fik København sit vand ikke alene fra Furesøen, men også fra Sortedamssøen og Peblingesøen, og »vandrensning« kendte man ikke. Det kom ind til byen gennem render af gennemborede fyrrestammer, og gennem træstamme-rørene blev det ført rundt til hovedstadens forskellige gadepumper. Foruden rørledningsvandet brugte man dog også endnu flere af byens egne gamle brønde. Koleraen sivede ned i jorden fra gårdenes gammeldags toiletter. Fra jorden sivede kolerabakterierne ud i brøndene, og med vandet fra dem blev sygdommen bragt rundt i byen.

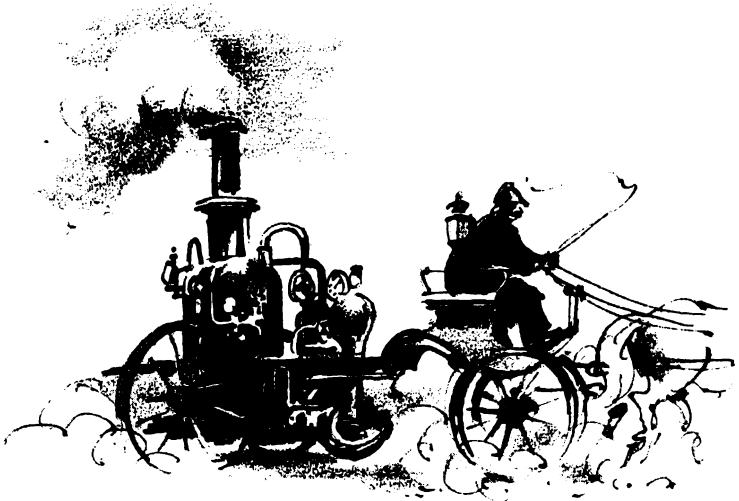
Da koleraen var ovre og man havde fundet ud af den uhyggelige rolle, den gamle vandforsyning havde spillet, tog man fat på at skaffe byen ordent-

ligt vand. Det var ikke kun for at få bedre og mere drikkevand, det var et spørgsmål om liv og død at hindre en katastrofe af samme art i at ske en gang til. Brygger J. C. Jacobsen arbejdede ivrigt for at skaffe byen sikkert drikkevand hurtigst muligt.

Han var dybt interesseret i byens brandvæsen, og han skænkede Københavns brandkorps en sprøjte af den nyeste type, man på den tid kendte, en dampsprøjte, der blev trukket af heste. Sprøjten fik det klangfulde navn *Balder*.

J. C. Jacobsen var selv tekniker og arkitekt. Han tegnede flere af sit bryggeris bygninger selv. Hans tegninger var ikke kun skitser, som en arkitekt skulle gøre færdige. De er fuldt færdige arbejdstegninger, tegnet i en smuk og spinkel, meget sikker streg, som ingen almindelig uddannet arkitekt kunne gøre smukkere eller bedre. Han klarede også selv konstruktionerne i husene. Han tegnede rørlægninger og beregnede, hvad der skulle bruges af materialer. Han gjorde gerne sine venner en tjeneste. Da frøken Zahle byggede sin skole for de københavnske borgeres piger, udarbejdede brygger Jacobsen personligt tegningerne til noget så moderne som et centralvarmeanlæg til skolen.

Det er måske vanskeligt idag at forstå, hvor meget J. C. Jacobsen var forud for sin tid i sit syn på videnskabens betydning for det praktiske liv. I virkeligheden forstod selv højt begavede mænd ikke, hvad det ny drejede sig om. Man var vant til,

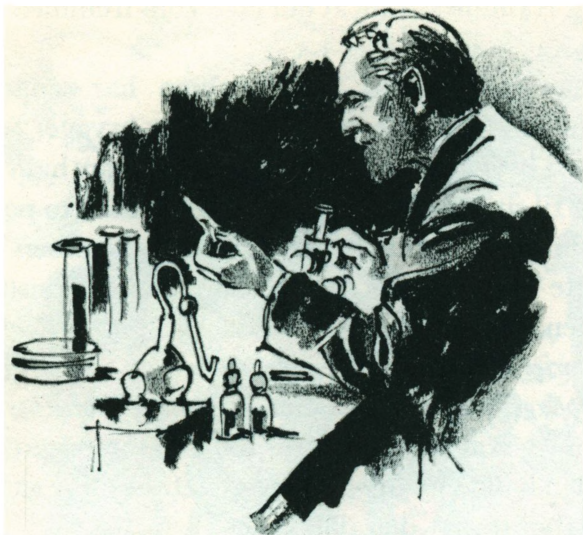

*J.C. Jacobsens gave til Københavns Brandvæsen:
dampsprøjten »Baldur« eller Balder.*

at det praktiske livs mænd vel var djærve og udmærkede borgere, men at der skulle være noget fælles mellem dem og den høje videnskab, ville man ikke tro på. Mens J.C. Jacobsen i 1855 var medlem af folketinget, diskuterede man *Landbohøjskolen*, hvor videnskabsmænd skulle studere landbrugets problemer og uddanne unge mennesker i al den viden, der kunne gavne jorddyrkning og kvægavl. Det kneb at få rigsdagen til at fatte, hvad sagen drejede sig om. Selv en så glimrende begavet og praktisk mand som *Tscherning* mente, at en »Landbohøjskole« var noget meningsløst. Landbruget ville nok udvikle sig lidt efter lidt, efterhånden som bønderne fik gjort deres erfaringer, det havde ikke

noget med videnskab og studier at gøre, og det var spild af penge, ikke andet end nymodens kunster. J. C. Jacobsen sad nede på sin plads og blev ærgerlig. Pludselig råbte han: »*Såh!*« – Tscherning svarede, at »det ærede medlem« – altså J. C. Jacobsen – vel fra sig selv vidste, at det drejede sig om at være en dygtig og praktisk mand, så kunne man altid som ældre more sig med at se på det videnskabelige. J. C. Jacobsen stod straks op og sagde, at det var netop hans erfaring, at selv den største praktiske dygtighed var ikke nok. Man måtte sammen med den have en grundig videnskabelig indsigt i sit arbejde, og det var fordi han havde gjort, hvad han kunne for at skaffe sig den viden, at han havde haft heldet med sig, ikke bare fordi han var »praktisk dygtig«.

Derfor startede brygger Jacobsen på sit bryggeri noget, som man på den tid ikke plejede at lave ved en praktisk arbejdende virksomhed: *et videnskabeligt laboratorium*, hvor nogle dygtige videnskabsmænd kunne studere alt, hvad der skete under ølbrygningen fra de første trin, til øllet var færdigt. Det blev J. C. Jacobsens triumf, at alle måtte se, at han havde haft ret. På *Carlsberglaboratoriet* gjorde *Emil Chr. Hansen* sit livsopdagelse: *han fandt ud af, hvordan man kan rendyrke gær*. Det blev en revolution for alt bryggeri, for spritfabrikationen og for bagerier verden over. *Nu* havde man endelig hold på deløbske gærsvampe og kunne kontrollere, hvad der skete.

*Emil Chr. Hansen opdagede på Carlsberglaboratoriet,
hvordan man kan rendyrke gær.*

Hemmeligheden ved gæringen er nemlig, at der er mange slags gær, man kan kalde dem for »gærfamilier« eller *gærstammer*. En bestemt slags gær formerer sig til et mylder af gærsvampe, der alle er ens, og samme slags gær får altid samme virkning, det vil sige, at øl, der gæres med en bestemt »stamme« af gær, altid kommer til at smage ens. Vanskeligheden var, at der let kom »fremmed gær« til og ødelagde gæringen, og sporer af helt andre svampe kunne gøre en hel brygning værdiløs. Det blev Emil Chr. Hansens store indsats at finde en metode, så man kunne dyrke gær af én be-

stemt stamme sådan, at der ikke kom fremmed gær eller andre urenheder i.

Man må tro, at J.C.Jacobsen har sendt en tanke til sin gamle ven Münchener-brygger Sedlmayr i bryggeriet »Zum Spaten«, der gav ham adgang til sit bryggeri og frit skænkede ham to pletter af sin gode Münchener-gær. J.C.Jacobsen bestemte – man tør vist sige stik imod, hvad industrien verden over ellers havde for vane – *at Carlsberglaboratoriet skal arbejde for videnskaben, og intet af, hvad der opdages på laboratoriet, må nogensinde holdes hemmeligt.* Det skal offentliggøres, så alle interesserede i verden kan få gavn og glæde af det. Den lov gælder for laboratoriet den dag i dag.

SOM fader i hjemmet var J.C.Jacobsen omhyggelig og meget kærlig, men streng. Han og hans hustru havde kun det ene barn, sønnen Carl, og han voksede op med det ene mål, at han skulle blive brygger og arve sin fars bryggeri. Men Carl voksede op under helt andre forhold, end J.C.Jacobsen selv havde kendt som barn. J.C.Jacobsens eget barndomshjem havde ikke været fattigt, men et solidt københavnsk borgerhjem. Carl kom til at vokse op hos en far, der var millionær. Det vil ikke sige, at der var overflod og luksus. Hele sit liv var den gamle kaptajn J.C.Jacobsen så nøjsom, så folk talte om det og morede sig. Kaptajnens hustru Laura var en streng og alvorlig hustru, og hun var

Isboder og pølsevogne kendte man ikke, men flere steder, for eksempel i Frederiksberg Allé, havde man »Ølhaller«.

sparsommelig. Det var den gang endnu helt ualmindeligt, at folk levede meget dyrt til dagligt, selv om de havde råd til det. Selv i rige borgerhjem sad den gamle nøjsomhed i blodet, så børn blev opdraget til at skrabe smørret på brødet og »spare på sukkeret«. Franskbrød fik børn ikke smør på, for franskbrød var »kage«, og at lægge to slags pålæg

på et stykke brød ville have gjort et menneske umuligt i »de bedre kredse«. I kaptajnens hjem var middagen to gange om ugen vandgrød, to gange om ugen klipfisk. Ved festlige lejligheder blev der til gengæld serveret ganske anderledes.

Han elskede sin søn Carl, og han ville have ham uddannet så grundigt som overhovedet muligt. I sine store drømme var kaptajnen ikke nem at stille tilfreds. Da sønnen fyldte 13 år, fik han af sin far – et brev:

»Min kære Carl! Dersom du havde været en rigtig flink og flittig dreng i det sidste år, skulle hosliggende ur have været din ejendom idag. Nu kan jeg ikke give dig det, fordi du ikke har fortjent det. Jeg håber imidlertid, at du vil bestræbe dig for at fortjene det. Derfor vil jeg låne dig det til at se på og rette dig efter på dit værelse, men du må ikke bære det, før du atter er rykket op på den plads i klassen, som du tidligere havde.

Din kærlige fader Jacobsen.«

DET betød ikke, at Carl havde det ondt. Allerede som niårig kom han med til Norditalien. Han var flere gange med på rejse. I 1862, da Carl var med i Rom, tog hans far ham op på et højt punkt, hvor man kunne se ud over hele »den evige stad«. Her oppe lærte han ham navnene på alle Roms tårne og kirkekupler, og det betød, at de skulle kunnes, for hvert minut blev brugt til at lære noget.

*Fra et højt punkt over byen lærte J. C. Jacobsen sin søn Carl
navnene på Roms kupler og tårne.*

Kaptajnen var en kærlig fader, men han var myndig, og han var streng i sine krav. Fra sine tidligste år havde Carl en talefejl. Han stammede, til tider så slemt, at folk vanskeligt kunne forstå, hvad han sagde. Der er ingen tvivl om, at han stammede, fordi han var blevet nervøs af den strenge opdragelse og det stadige pres, de stadige krav, faderen stillede til sønnen. Der blev gjort alt for at få hans talefejl rettet, men det hjalp ikke, for på den tid anede ingen, at den slags kan skyldes nervøsitet, og kaptajn Jacobsen har heller ikke haft anelse om, at det højst sandsynligt var hans egen skyld, at drengen stammede. Tværtimod har han

ment, at han var en samvittighedsfuld og god far – og det var han også efter den tids syn. Det var bare lidt for meget at lægge på en dreng, at lade ham vokse op til at arve et millionforetagende og samtidig dag for dag forklare ham, hvor stort et ansvar der kom til at hvile på ham, og hvor meget han havde pligt til at gøre for at kunne bære det.

Når J.C.Jacobsen selv var på rejse, skrev han lange og meget levende breve hjem til sønnen. Brevene fortalte om alt, hvad han så på rejsen, om Zoologisk Have i London, om fremmede bryggerier, om kunst – og om, hvor flittig sønnen måtte være derhjemme.

Sønnen gjorde alt for at opfylde sin fars ønsker. Han var flittig, han sled i det, men han var, siger han senere selv, temmelig tung til at lære. Han var en af klassens samvittighedsfuldeste og flittigste elever. Han førte tidligt bog over alt, hvad han gjorde, og da han er atten år, har han for det år skrevet i sin kalender, at han i årets løb har været 8 gange i malerisamlingen på *Christiansborg*, 3 gange på *Oldnordisk museum*, 3 gange i *Antikkabinetet*, 2 gange i *Moltikes malerisamling*, 2 gange på *Kunstmuseet*, 12 gange i *Thorvaldsens Museum*, 4 gange på *Det kgl. Bibliotek*. Han har været på *Rosenborg*, og nogle og tyve gange har han været i *maleriudstillingen på Charlottenborg*. Han har i øvrigt været 14 gange i *Det kgl. Teater*. Det er faderens sans for kunst og kultur, der er plantet i sønnens hjerte, så den gamle

kaptajn snart bli'r nervøs for, at det er for meget af det gode.

Den unge Carl Jacobsen studerede kemi og fysik, og alt tegnede til at gå roligt og lige på mål. Men så greb den gamle kaptajn igen myndigt ind i sønnens liv. Carl havde været så letsindig at forelske sig i en ung pige uden at spørge sin far. På den tid var det ganske almindeligt, at fædre blandede sig afgørende i deres børns forelskelser. Kærlighed var meget romantisk, men ægteskabet var en alvorlig historie. Kaptajnen mente, at hans søn var alt for ung til at binde sig. Carl blev sendt til udlandet for »ved en adskillelse at prøve sine følelser«.

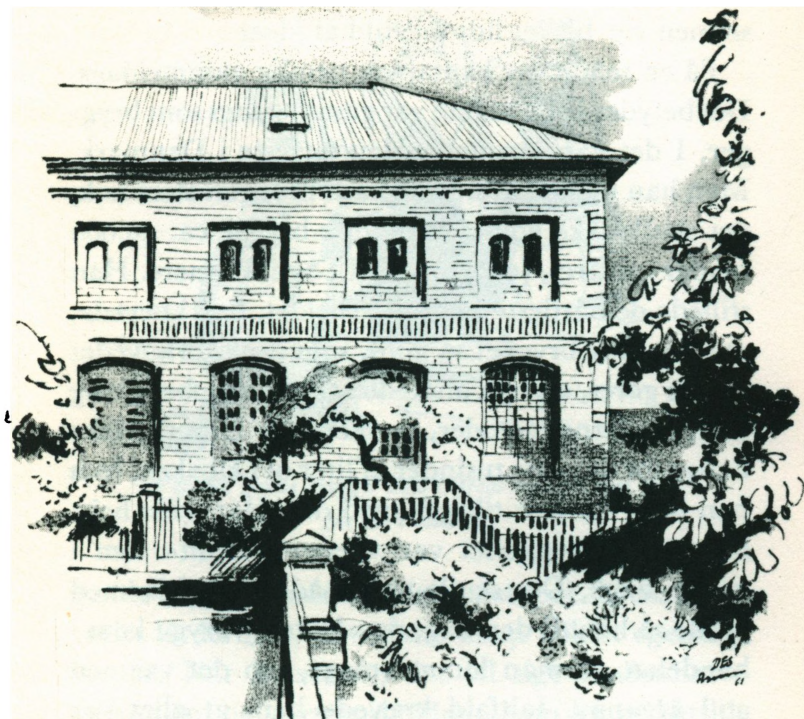
Så streng kaptajnen er i sin opdragelse, røber han ustandselig, hvor kærlig og øm han er som far. Han kan i virkeligheden slet ikke undvære sin store dreng. Han følger ham på vej helt til Korsør. Derfra skal sønnen sejle med damperen til Lybæk. J. C. Jacobsen ta'r på dampskibsbroen afsked med sønnen, og han bli'r stående og stirrer, til damperen er forsvundet i nattemørket ude på Storebælt. Så rejser han hjem – og skriver et langt brev til sønnen. Vi får at vide, at faderen har talt med styrmanden, der har forsikret, at det bli'r en rolig sørejse, der vil måske komme lidt luftning ved 2-3-tiden om morgenen, men de vil garanteret være i Lybæk næste morgen klokken 9, som de skal. J. C. Jacobsen vandrer rastløs omkring i hjemmet og må hvert øjeblik ind i sønnens tomme værelse. Ved

sit arbejde har han, skriver han selv, »en knugende følelse af tomhed, som ofte tvinger tårer i øjet«. Hans elskede søn er alene i det fremmede.

Sønnen klarer sig ganske udmærket. Han og faderen skriver hele tiden til hinanden. For Carl er det et eventyr, at hele verden er hans. Han bliver lamslået af kunst og museer, og samtidig studerer han bryggerier overalt, så faderen må bremse ham. Han får tid til at skrive artikler i udenlandske blade om sine opdagelser inden for bryggerifaget, og hjemme er kaptajnen stolt og også lidt imponeret. Sønnen har jo studeret, han vil bringe det vidt, når han kommer hjem. I Edinburgh besøger Carl en købmand *Stegmann*, og Stegmanns datter *Ottilia* bli'r siden Carls hustru.

EGENTLIG havde kaptajnen tænkt sig at hjælpe sønnen med at købe et bryggeri i en dansk provinsby, når han vendte hjem. Men sønnens breve og rapporter viste, at han nu var så dygtig og erfaren og ivrig, at faderen besluttede at bygge et bryggeri ved siden af Carlsberg, altså et »anneksbryggeri«, som sønnen kunne drive for egen regning. Eller han kunne leje det af sin far og i øvrigt være helt selvstændig. Carl vendte hjem i 1870. Det ny bryggeri stod færdigt året efter.

Kaptajnens plan var, at på det ny bryggeri skulle sønnen prøve at brygge forskellige ny ølsorter, navnlig efter engelsk mønster, blandt andet til

En del af Gamle Carlsberg set fra Carlsbergbroen.

eksport. Det gik Carl igang med, og det kneb. Danskerne ville ikke pludselig drikke engelsk øl. Så gik Carl over til at brygge det sædvanlige »baiserske« øl og en del porter, og hans bryggeri voksede lynhurtigt.

Og så var far og søn ikke helt enige mere.

Sønnen kom stormende hjem fra den store verden. Han var fuld af ideer og planer. Hans far, den

efterhånden ikke helt unge kaptajn, mente, at sønnen var blevet lidt for fuld af ideer.

På en måde var kaptajnen nemlig gammeldags. Det betyder ikke, at han var gammeldags som brygger. I det var han netop den forreste i Danmark. Men han mente, at nu var hans bryggeri stort nok, det skulle ikke vokse. Han ville brygge ca. 40.000 tønder om året, (ca. 50.000 hl), og ikke mere. Han stillede de hårdeste krav til arbejdet, han krævede, at øllet blev brygget så godt, som det overhovedet kunne gøres, og han ønskede at bruge de bedste og mest moderne metoder, der kendtes. Han var ikke bange for at poste tusinder af liter øl i kloaken, hvis han ikke var helt tilfreds med det. Han ville helst have, at ølbryggeriet var »sæson-bestemt« som i gamle dage. Det skulle være sådan, at folk med glæde så hen til den dag, da »årets ny bryg« kom i handelen, så man kunne smage, om det var »en god årgang«. Ialtfald krævede han, at øllet var »lagret færdigt«, inden der blev solgt én eneste flaske af det. På den tid var »reklame« slet ikke, hvad det siden er blevet. Han havde salg nok. Om der kunne sælges mere, interesserede ham ikke, han ville ikke have en fabrikation så stor, at han ikke selv kunne følge med i det hele.

SELVE ånden i kaptajnens bryggeri var på mange måder gammeldags, trods alle videnskabelige fremskridt. Der var endnu noget af tonen fra det

*Var den gamle brygger ikke tilfreds med sit eget øl,
gik det i kloaken.*

gamle bryggeri inde i Brolæggerstræde. Mens bryggeriet lå derinde, havde det knap nok et egentligt kontor. Når kunderne, det vil sige Københavns ølhandlere og værtshusholdere, kom for at bestille øl, kunne de være heldige at træffe bryggeren hjemme. Men måske var han borte. Telefonen var ikke opfundet endnu, og man brugte ikke at skrive breve om den slags, når det var inden for voldene. Man gik selv hen og bestilte sin vare. Uden for bryggerens dør hang en sort tavle. Var han ikke hjemme, skrev kunderne på tavlen, hvem de var, og hvor meget af det ny øl, de gerne ville have. Men de vidste, at bryggeren lavede ikke mere øl, end han nu engang havde bestemt, så der blev ikke

øl til dem allesammen. Kom de så op til den sorte tavle og så, at deres konkurrenter havde været der og bestilt øl, slettede de dem ud og skrev deres eget navn og bestilling i stedet. Så ligetil var forretningsgangen.

Det var selvfølgelig forlængst helt ændret i Carlsbergbryggeriet ude i Valby, men meget af den gamle ånd levede endnu. Lavs-reglerne var ophævede, men endnu var en arbejdsgiver sine arbejders husfar på mange måder. Arbejderne, ialtfald de ugifte – »ungkarlene«, som de kaldtes – boede på bryggeriet, og over dem holdt kaptajnen hustugt. De skulle være hjemme inden klokken ti aften. De skulle være ædruelige, og i øvrigt skulle alle arbejderne passe deres arbejde trofast og ordentligt. En »straffeprotokol« fra 1882 eksisterer endnu, en lille slidt lommebog, som inspektøren gik med i lommen. Arbejderne blev idømt bøder, der måske nok lyder små, men pengene var fem gange så meget værd som i dag, og arbejdslønnen var lille. Det var unægtelig stort og småt, der blev noteret: N.P.Petersen gået ud uden tilladelse, 1 kr. i bøde. Jens Hansen sprang over rækværket, 1 kr., P. Thomsen kom hjem efter kl. 12 nat, 1 kr., Peter Frederiksen »slumrede i arbejdstiden«, 1 kr. Det kostede 5 kr. at poste bryg i rendestenen ved sjuskeri, 5 kr. at kludre, så en keddel kogte over, Kiertinge får 5 kr. i bøde, fordi han »kastede en hel tønde med øl i hovedet på Jens Clemmensen«, og

A.P.Nielsen ikke mindre end 10 kr. i bøde, fordi han »var om morgenen ikke til at få liv i«. – Bøderne skulle ikke betales til bryggeriet eller kaptajnen. Arbejderne skulle gå ned på Valby Fattig-asyl og betale og komme tilbage med kvittering. Det blev regnet for så flovt, at mange af arbejderne hellere ville miste arbejdet end betale og blive hånet af de andre. At almindelige mennesker på den tid endnu kunne gå ind på bryggeriet og købe et krus øl til deres frokost, og at små piger kom løbende for at få for 2 øre gær til mor, når hun skulle bage, viser, hvor hyggeligt og gammeldags det hele endnu har været, selv om det for den tid var meget moderne.

Sønnen Carl vil noget større. Hans far havde aldrig villet eje restauranter eller have penge stående i forretninger. Det er sønnen ikke bange for. Han vil brygge så meget, som han kan sælge. Han vil udvide, han vil eksportere, og der bliver tavshed imellem ham og hans far.

Uden tvivl har Carl ved sin hjemkomst følt, at nu var han voksen og udlært, nu behøvede hans far ikke mere lede ham, han kunne klare sig selv. Han trængte til at vise sin far, at han kunne stå på egne ben. Faderen var stolt af sønnen, men for den gamle kaptajn var det en selvfølge, at hans søn skulle følge hans gode og kloge råd og stadig rette sig efter ham. Et liv igennem havde kaptajnen nu ledet sit bryggeri efter sit eget hoved. Han havde rettet sig

efter, hvad han selv alvorligt mente var rigtigt og klogt, og det havde bragt næsten mere held, end et menneske kan håbe på. Det måtte vel vise, at han havde haft ret i, hvad han mente, og hvad han gjorde.

Den gamle kaptajns stolthed var, at han havde simpelthen ikke *behøvet* at gøre reklame for sit øl. Det solgte sig selv ved sit gode navn. Én ting har den gamle kaptajn måske nok ikke set, men det ser sønnen: i de år da kaptajnen arbejdede øllet op til at blive landskendt og godt, havde han så at sige ikke haft nogen konkurrence. Ingen af landets andre bryggere fulgte efter lige straks. Det var nu ved at ændre sig. Der kommer efterhånden flere danske bryggerier. De har lært sig de ny metoder, så nu er konkurrencen ved at blive ganske skarp. Man må bruge den ny tids reklamemetoder og forretningsmetoder, hvis stillingen skal holdes.

Værre var, at sønnen efter sin fars mening svigtede på det helt afgørende punkt. Ialtfald hævdede gamle J. C. Jacobsen, at hans søn solgte sit øl, før det var lagret nok. For den gamle kaptajn var *kvalitet* det eneste, det hele drejede sig om. Om Carlsberg var Danmarks største bryggeri eller ej, var ham ligegyldigt, men hans øl skulle være det bedste, som det var muligt at lave. Carlsberg skulle være et mønsterbryggeri, stedet man kom til for at se, hvordan det hele skulle gøres, og hvorfra de ny opdagelser blev offentliggjort for alle.

I 1876 stiftede J.C.Jacobsen *Carlsbergfondet*. Ved at oprette Carlsberglaboratoriet havde han støttet de videnskaber, der er af særlig betydning for ølbrygningen. Han ønskede at sikre laboratoriets fremtid. Men han ville også støtte andre videnskaber.

Derfor lagde han en stor kapital hen – som han siden flere gange øgede – i »et fond«, det vil sige som en selvstændig formue, og han bad Videnskaberne Selskab om at vælge en bestyrelse. Pengene var ikke mere J.C.Jacobsens. I første omgang fik fondet som gave 1 million kroner (over 5 millioner i vore penge i dag). For de penge skulle fondets bestyrelse drive Carlsberglaboratoriet videre, og i øvrigt skulle fondet give penge til videnskaberne, navnlig matematik, naturvidenskab, filosofi, historie og sprogvidenskab. J.C.Jacobsen bad *Videnskaberne Selskab* om at vælge bestyrelsen, fordi han ville være sikker på, at bestyrelsen altid bestod af dygtige mænd »med videnskabelig indsigt«.

I 1859 blev landet ramt af en ulykke, der den gang følte så stærkt, at der blev landesorg. *Frederiksborg brændte*.

Det gamle slot ved Hillerød var bygget af Christian den Fjerde. Han boede der selv, når han havde tid, og hans søn og sønnesøn holdt også meget af Frederiksborg. Men allerede Frederik den Fjerde fandt slottet umoderne. Det var for broget og

festligt til den nyere tids stil. Trapperne var middelalderlige vindeltrapper og ikke de vældige, pragtfulde trapper, man brugte i 1700-tallet. Slottet var ved at forfalde. Christian den Sjette lod mange kamre og gemakker sætte i stand, men nu var det nyere Fredensborg bygget. Frederiksberg slot stod færdigt. Hirschholm slot var et elegant luksusslot. Frederiksberg blev efterhånden nærmest kongeligt møbelmagasin, hvor man samlede slottenes gamle kasserede møbler og malerier.

Men hen i 1800-tallet fik man igen sans for det gamle slot. Hillerød var en lille og stille by, næsten glemt, efter at det strålende liv på slottet var forbi. Frederik den Syvende begyndte at bo på Frederiksberg, og han holdt af at være der.

Inden hans tid var slottet allerede blevet en slags museum. Man begyndte at samle, hvad man kunne få fat i af gamle portrætter og malerier af Danmarkshistoriens kendte personer, og hvad man ellers ejede af historiske billeder. Til sidst var der en meget smuk billedsamling på slottet, og selv om der ikke var åbent museum, kunne folk få lov at komme ind. Foruden billederne var slottet selv værd at se. Den store dansesal stod næsten urørt fra Christian den Fjerdes tid, slotskirken og de kostbart udstyrede små bederum var urørte og regnedes for nogle af de smukkeste og bedst bevarede rum fra 1600-tallet i hele Europa.

Som ung havde J. C. Jacobsen flere gange været

på Frederiksborg for at se slottet og samlingerne. På sine rejser i Europa var han blevet dybt betaget af, hvad han så rundt om på gamle slotte, der var lavet til museer, og i Versailles ved Paris kunne han ikke blive træt af at se den række sale med malerier, der skildrer Frankrigs historie, navnlig Napoleonstiden.

Da Frederik den Syvende flyttede ind på Frederiksborg, fik han lavet sig en lejlighed. I øvrigt havde kongen sit private museum med oldsager på slottet.

En aften i december 1859 sad Kongen i sit tårnværelse og frøs. Han gav ordre til, at der skulle fyres i kaminen. Tjeneren advarede, fordi kaminen var ved at blive repareret, så murens træværk var blottet, men Kongen forlangte blus i kaminen. Det fik han. Hele slottet brændte.

Hillerød brandvæsen slog slet ikke til. Helsingørs brandvæsen kom for sent. Der skulle køres med heste ad sneglatte veje. Alt var forvirring under branden. Kongen hjalp selv til, alle sled for at redde, men der blev ikke reddet ret meget. En del af de gamle møbler kom ud, men så krævede kongens hustru Grevinde Danner sit flygel reddet. Det satte sig fast i vindeltrappen og spærrede den komplet. I øvrigt var det de latterligste ting, folk reddede. Det var pletter og pander fra køkkenet, koste og dyner og servanter fra værelserne – mens slottet selv brændte sammen med det meste af den kost-

bare malerisamling. Den var på 543 billeder. Af dem brændte 376, altså over to tredjedele. Kun 167 blev reddet, og det var næsten kun de dårligste af billederne. Mange af dem var stærkt ødelagt. Slottets mure stod som en tom skal. Tårne og spir var sunket sammen. Alle gulve var braset ned i bunden af ruinen. Den store sal var borte, kirken halvt ødelagt, bedestolene borte. Kun audienshuset var reddet. Alle danske folk følte det, da man næste dag læste om ulykken i avisen, som om det var symbolsk: unionen med Norge var ophævet, Danmarks gamle magt til søs var nu fortid, landet var stadig fattigt, og ny krig om Sønderjylland truede. Med slottet var, mente man, hele Danmarks fortid gået op i luer, som om Danmarks historie nu var ude.

Straks mente de fleste, at slottet måtte bygges op igen. Men det ville koste mange penge, og inde på rigsdagen havde man ikke lyst til at bevilge millioner for at bygge et gammelt slot op.

Så blev der startet et landslotteri. Det gav en del penge, men det var langt fra nok. Både kongen og staten gav tilskud, og man fik slottet under tag, men hele det indre var gabende tomt. Så trådte J.C.Jacobsen til. I begyndelsen gav han »tilskud« til enkelte arbejder, den store sal og andre af slottets rum, men der ville ikke komme skred i det hele.

1864 blev Danmark igen ramt af en katastrofe, krigen med Preussen og Østrig, og efter krigen var

17. december 1859 brændte Frederiksborg.

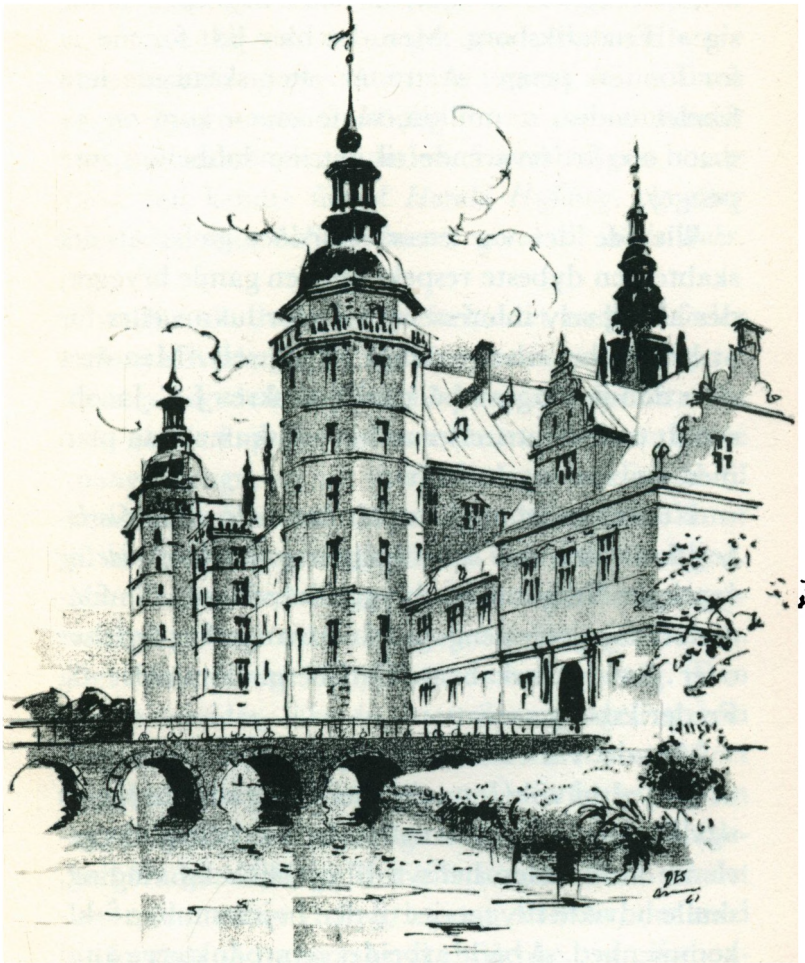
Danmark atter halvt lammet af det forfærdende slag. Men samtidig var der skabt en vilje til *genrejsning*. Landet var fattigt efter krigen, men brygger Jacobsen havde sat sig i hovedet, at også Frederiksborg skulle genrejses. Allerede på den tid var man ved at vænne sig til, at når man bare var lidt træg med at bevilge penge, så kom de nok fra bryggeren. Og det gjorde de. Men J.C. Jacobsen, fandt dog, at det var for meget, om han for egen regning skulle udstyre et af statens slotte, så han

kom frem med den plan at skabe et virkeligt »nationalhistorisk museum« på Frederiksborg. Slottet skulle være museum. Man skulle kunne bruge det ved festlige lejligheder, men ingen måtte nogensinde mere bo på slottet. Hvis man gik med til den tanke, ville han til gengæld – betale, hvad der manglede. Hans tilbud blev modtaget. På betingelse af, at det »ikke medførte udgifter for staten«.

Så kunne man tage fat for alvor på at genskabe også det indre af Frederiksborg. Efterhånden som arbejdet skred frem, blev der stadig ny vanskeligheder, hvor J.C.Jacobsen måtte træde til. Kirketårnet fik sit gamle klokkespil genskabt. Sal efter sal blev sat i stand, den store sal og den sal, der kaldes »Rosen«, fik gulve af marmor og stenfliser. Stadig var der noget, der krævede ekstrapenge.

J.C.Jacobsens tanke var at gøre Frederiksborg til et »hjemsted for det danske folks historiske minder«. Det skulle blandt andet gøres ved at lade tidens bedste kunstnere male billeder af store hændelser i Danmarkshistorien og hænge billederne op i slottets sale sammen med ægte, gamle portrætter af kendte mænd og kvinder. På den måde blev en række af vore kendte historie-malerier skabt, som for eksempel »De sammensvorne ride fra Finderup«.

Frederiksborg blev, næst efter bryggeriet, J. C. Jacobsens kæreste livsværk.

Frederiksborg med Audienshuset.

VED Frederiksborgmuseets oprettelse skænkede J.C.Jacobsen Carlsbergfondet yderligere 200.000 kr., mod at fondet så også, som sin tredje opgave, tog sig af Frederiksborg. Men det blev lidt for meget for fondets penge, så tre år efter skænkede han fondet endnu 1 million, så formuen kom op på 2.200.000 kr. (svarende til det femdobbelte i vore penge).

Allerede det var en så stor slæt gave, at det skabte den dybeste respekt om den gamle brygger, der aldrig selv interesserede sig for luksus eller for at bruge sine mange penge på sig selv. Men året efter den sidste gave på 1 million skrev J.C.Jacobsen sit testamente, efter at have diskuteret sin plan med sin søn og sin hustru.

I testamentet stod, at *når han døde, skulle Carlsbergfondet arve hele hans bryggeri med alle grunde og bygninger*. Ved at drive bryggeriet videre ville fondet stadig tjene penge til sine mange forpligtelser over for videnskaben, Carlsberglaboratoriet og Frederiksborgmuseet.

Men det var en udtrykkelig betingelse for arven, at man altid ville rette sig efter den gamle bryggers »gyldne ord«. De bestemte, at Carlsbergbryggerierne altid, uden hensyn til øjeblikkelig vinding, skulle udvikle bryggeriet til den højst mulige fuldkommenhed, så både arbejdet og produkterne altid kunne være et eksempel, der hjalp til at holde dansk bryggeri på et højt stade.

I testamentet bestemte J. C. Jacobsen endelig, at hans privatbolig også skulle arves af Carlsbergfondet. Boligen var ved siden af bryggeriet, i en stor have, og var en meget stor villa med store stuer og sale og en vinterhave i græsk stil. Villaen skulle bruges som æresbolig for en »af samfundet fortjent mand eller kvind« . I æresboligen boede først den kendte filosof *Harald Høffding*, og efter hans død har boligen været givet til *Niels Bohr*.

MEN før alt dette havde forholdet mellem fader og søn udviklet sig til at blive endnu vanskeligere. Sønnen levede i sit privatliv knap så nøjsomt, som den gamle kaptajn og hans hustru. Sønnen tjente mange penge, og nu dukkede hans kærlighed til kunst frem for alvor. Han begyndte at købe kunst til sit hjem og grundlagde en stor kunstsamling. Han fik samlet så mange malerier og billedhuggerværker, at han måtte bygge et særlig hus til dem. Det blev til en »vinterhave« med glastag. Den måtte udvides, ikke én, men flere gange, og han begyndte at skænke kunstværker til Kunstmuseet og til at stille op i København. Hans far kaptajnen havde stiftet sit alvorlige videnskabelige Carlsbergfond i 1876, og det gi'r sønnen ideen til det legat, han stifter i 1879, legatet *Albertina*, der med en formue på 100.000 kr. skal skænke byen København statuer, som skal stilles op rundt omkring. Legatet er opkaldt efter *Bertel Thorvaldsen*, der på

italiensk kaldte sig *Alberto*, og det er stiftet på 100-års dagen for Thorvaldsens fødsel.

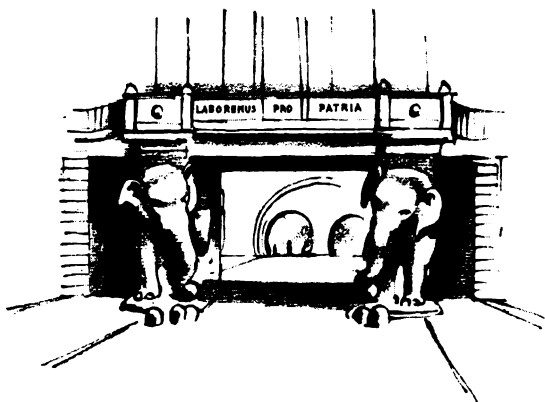
Den gamle brygger mente, at det var lidt tidligt, sønnen begyndte at strø gaver om sig. Han havde endnu ikke grundfæstet et livsværk, og med den fart, der var over hans ølproduktion, sad han unægtelig for en meget billig husleje i det annektsbryggeri, faderen lejede ham. Kaptajnen var bange for, at sønnen ved at komme for let til det hele skulle blive uforsigtig og sætte alt over styr. For at få en rimelig ordening tænkte den gamle kaptajn først på at sælge annektsbryggeriet til sønnen, men i stedet hjalp han ham med lån til at bygge et helt nyt bryggeri uden for Carlsbergs grund, men lige ved siden af. Sønnen kunne så beholde annektsbryggeriet mod at betale en lidt rimeligere leje og drive sine to bryggerier sammen. Han skulle blot love, at på annektsbryggeriet ville han ikke brygge mere end 40.000 tønder om året.

Carl sagde ja tak, og så tog han fat på at bygge i en stil, der forbavtede den gamle kaptajn. Det nye bryggeri, der fik navnet *Ny Carlsberg*, blev sammen med annektsbryggeriet Danmarks største, større end hele Carlsberg.

Vi ved ikke præcis, hvad den gamle brygger tænkte, men åbenbart har sønnens kolossale virksomhed givet kaptajnen hans ungdoms beslutsomhed tilbage. Når det kom til stykket, ville han trods alt stadig være Danmarks største brygger.

Han bad sønnen om at få anneksbryggeriet tilbage, og da Carl ikke ville give ham det, blev han sagt op som lejer. Det er vel rigtigt, at kaptajnen ville lægge de to bryggerier sammen igen, fordi de måtte være en helhed, når Carlsbergfondet skulle arve dem. Men samme år satte J. C. Jacobsen prisen på sit øl *ned*. I mange år havde han været Danmarks førende brygger, så det var ham, der bestemte ølprisen i Danmark. Sønnen havde sat sig i meget store udgifter ved at bygge det vældige ny bryggeri. Nu mistede han anneksbryggeriet, og samtidig måtte han følge faderen i prisnedsættelsen. Han følte sig hårdt ramt og truet i sine muligheder. Hans planer var i fare.

Der var god grund til at sætte prisen ned. Priserne på øllets råvarer, kul, byg og humle, var faldet

»Elefantporten«, Ny Carlsberg. Carl Jacobsen mente, at fabriksbygninger ikke behøvede at være kedelige og ukunstneriske.

stærkt, og der var nu mange bryggerier i landet, så prisfaldet måtte komme. Men for Carl kom det svært uheldigt. Kaptajnen sagde, at naturligvis ville han ikke konkurrere imod sin egen søn, men Carl blev alligevel ramt af konkurrencen og satte sin unge energi imod: han udvidede hurtigst muligt sit eget bryggeri, så det ikke ramte ham så hårdt af aflevere det lejede.

I flere år besøgte fader og søn ikke hinanden. Der er ingen tvivl om, at den gamle kaptajn har handlet, som han mente, situationen krævede det – ikke situationen over for sønnen, men over for konkurrenterne og hensynet til hans eget bryggeris fremtid. Alligevel mente Carl, at faderen gjorde ham uret.

Men bitterheden døde hen. En forårsdag i 1886 kom Carls børn pludselig på visit ovre hos den gamle kaptajn og hans kone. Børnene kom igen flere gange, og en dag i oktober gik Carl over til sin far. Carls hustru Ottilia kunne to dage efter sende bud rundt til familiens venner: *Kom i aften – de gamle kommer!*

At de to, far og søn, fandt hinanden, var selvfølgelig glædeligt, men naturligvis har to så dygtige mænd også set, at det var tåbeligt, at de ikke fandt hinanden i stedet for at spille tid med at være imod hinanden.

J. C. Jacobsens private hjem, nu Æresboligen, set fra haven.

NÆSTE forår rejste begge familierne sydpå. Carl havde givet penge til en videnskabelig ekspedition i Grækenland. Den gamle kaptajn ville til Rom. De to familier fulgtes ad. Da de rejste, stod bryggeriernes arbejdere og funktionærer opstillet på række, for endnu herskede de gamle traditioner fra ældre tider, og de ønskede »lykkelig rejse«.

I Rom blev kaptajnen syg og måtte opereres. Sønnen og hans kone var allerede rejst til Græken-

land. De vendte straks tilbage til Rom, og de nåede at se den gamle brygger, inden han døde 30. april 1887. Et stærkt kapitel i dansk industrihistorie var ude.

J. C. Jacobsen var ved sin død 75 år gammel. Fra han var 24, havde han arbejdet selvstændigt, selv herre over sit bryggeri og ene om at bestemme alt, hvad han gjorde. Han havde i de 51 år arbejdet sin fars lille københavnske virksomhed op til Danmarks største og været foregangsmand i dansk industris historie, en af de store skikkelser i Danmarks genrejsning efter mange nederlag, en førende mand i de år, da Danmark skaffede sig en plads i den ny tids Europa.

Han var en myndig mand, vant til at bestemme alt selv, og han vidste, hvad han selv var værd. Men han havde også hele sit liv følelsen af, at han kunne lære mere endnu. Til sine sidste år tog han undervisning i engelsk og i fransk, og hvor megen ære og hyldest han modtog, så glemte han aldrig, at han selv var brygger, en selvlært mand og ikke studeret. Han glemte heller ikke de mænd, som han mente, at han skyldte tak. Da H. C. Ørsteds statue blev rejst i Ørstedsparken i København, betalte J. C. Jacobsen en væsentlig del af, hvad den kostede. Da *Københavns Universitet* fejrede sit 400-års jubilæum, ville universitetet udnævne J. C. Jacobsen til *æresdoktor*, men han sagde nej tak. En af hans venner spurgte ham hvorfor, og han svarede:

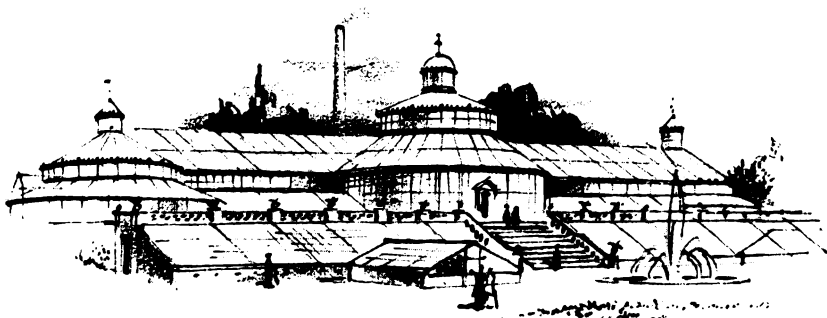
»Jeg er ikke videnskabsmand, og jeg vil ikke have en titel, der ikke tilkommer mig.« Vennen sagde, at det kunne han let være blevet, hvis han var gået den vej, og han havde jo arbejdet så godt som nogen med videnskab inden for sit fag. Bryggeren svarede: »Du véd jo også, hvorledes alt, hvad jeg gør, udlægges som udsprunget af forfængelighed!« og, skriver vennen: »alt dette blev sagt med en skælven i stemmen, som lod mig mærke, hvor ondt det alligevel gjorde ham at svare nej.« – Universitetet overtalte ham alligevel til at tage imod titlen, men til gengæld ville han så skrive »en doktorafhandling«.

En doktorafhandling skal efter reglerne handle om noget, som man selv har opdaget eller skabt. J.C. Jacobsen skrev en teknisk afhandling om – væksthuse og palmehuse i Botanisk Have i København, de store glashuse, der ligger i Botanisk Have endnu. Dem havde han nemlig ikke alene for en del foræret haven, men han havde selv tegnet og beregnet både konstruktionen og varmesystemet.

Han havde bestemt, at Carlsbergfondet skulle arve hans bryggerier, og alligevel fortsatte han privat med at give gaver. Den sidste blev *springvandet i Frederiksborg slotsgård*. Da Christian den Fjerde byggede slottet, blev der stillet et pragtfuldt springvand op med bronzefigurer. Da Carl Gustav belejrede København, lod han springvandet bryde

ned og føre som krigsbytte til Sverige. Springvandet blev dog aldrig stillet op noget sted i Sverige, og figurerne havnede i parken ved Drottningholm ved Stockholm. Arkitekt *Meldahl*, der var leder af Frederiksborgs genrejsning efter branden, fortalte brygger Jacobsen, at figurerne stadig stod i den svenske slotspark, og at det ville være smukt, om man under en eller anden form kunne genskabe springvandet i Frederiksborg slotsgård. Lige frem købe eller få figurerne kunne man ikke, men J.C. Jacobsen bestemte, at springvandet alligevel skulle genrejses.

Han havde erfaring for, at når han kom med sine ideer og tilbud, tøvede man jævnlige, før man sagde ja tak. Han vidste efterhånden, hvordan det skulle gøres. Han rejste til Stockholm og fik tilladelse til at lade en broncestøber tage afstøbninger af figurerne. Han skrev kontrakt med broncestøberen og fik en anden mand til at tegne springvandet og kummen, som det hele skulle se ud. Alt var i orden, før han gik til den danske stat og spurgte, om han måtte have lov at stille springvandet op i slotsgården for sin egen regning. Sådan og sådan ville det komme til at se ud, alt var betalt, alt var ordnet, man skulle bare sige ja. Det gjorde man ikke lige med det samme, men da alt var ordnet, var der ingen grund til at trække sagen meget langt ud. J.C. Jacobsen måtte dog rejse sydpå uden at have fået svar. Ved et tilfælde blev det i

*Det store væksthuis i Botanisk Have, konstrueret og tegnet
af J.C. Jacobsen selv.*

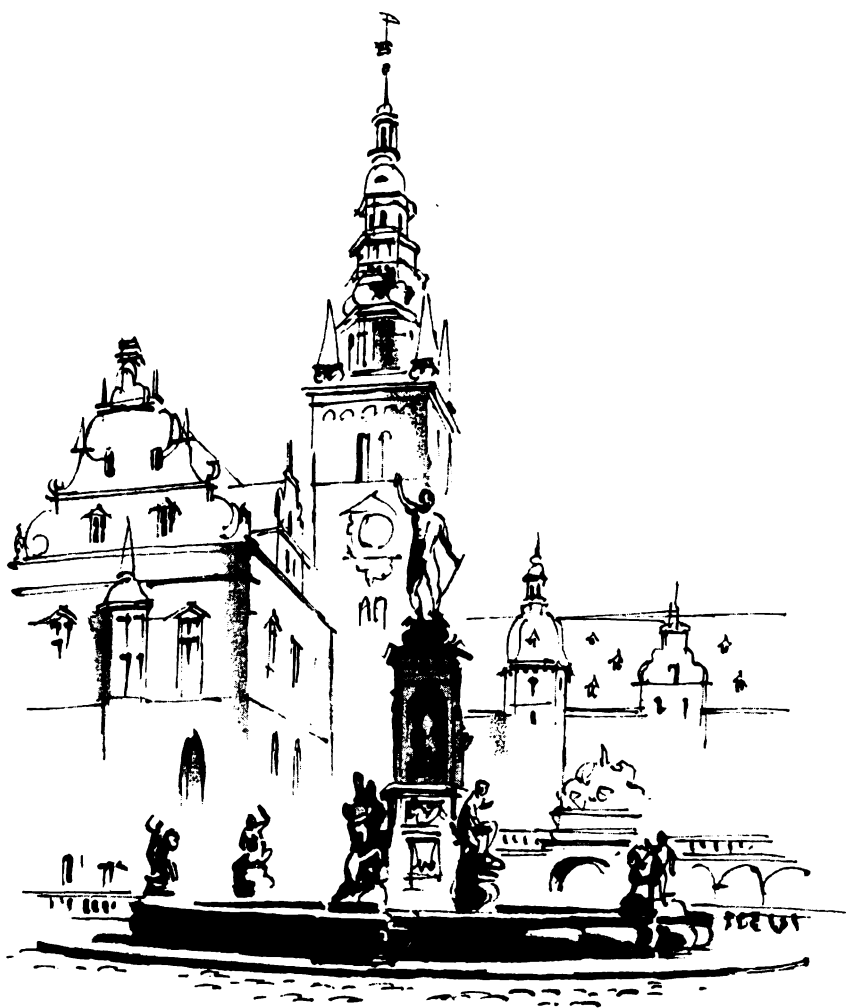
Danmark vedtaget at sige ja tak til den storslåede og kostbare gave – én af de mange, bryggeren havde givet – netop samme dag, som J. C. Jacobsen døde i Rom. Springvandet, hans sidste personlige gave til Danmark, blev rejst i Frederiksborg slotsgård.

Ved J. C. Jacobsens død tilhørte hans bryggerier nu Carlsbergfondet. Alt, hvad de to bryggerier tjente, *skulle* nu bruges udelukkende til støtte af Carlsberglaboratoriets videnskabelige arbejde, til legater og understøttelser af videnskabsmænd og videnskabelige arbejder, og til Frederiksborgmuseet.

MEN helt slut var eventyret ikke.

Sønnen, Carl Jacobsen, vendte tilbage fra Rom, og han var ejer af det store Ny Carlsberg. De to bryggerier lå ved siden af hinanden, men de havde intet med hinanden at gøre. I virkeligheden var de stadig konkurrenter.

Carl Jacobsen havde fået en god og alvorlig opdragelse. Selv mente han, at han var blevet opdraget for strengt, og at hans far havde villet bestemme for meget i hans liv. Han ønskede, at hans egne børn skulle opdrages friere, men i øvrigt fik han selv så meget at gøre, at han var fuldt optaget altid. Den gamle kaptajn var interesseret i kunst, og han havde givet sønnen sans for kunst. Det førte til, at Carl Jacobsen var slugt af sin dybe interesse for alt, hvad der havde med billedhuggeri og malerier at gøre. Han købte stadig kunst, og han måtte stadig udvide sit hjem med nye sale til figurer og billeder. Kunstsamlingen blev åbnet for publikum, og snart var rummene så pakket med kunst, at man knap kunne røre sig. Det rygtedes i hele Europa, at den danske brygger var køber og ikke var vanskelig med prisen, hvis det, han kunne købe, faldt i hans smag. Carl Jacobsen samlede navnlig på nyere fransk og dansk kunst, og så kunst fra Rom, Grækenland og Ægypten. På den tid kunne man rundt om i Europa og Orienten endnu købe glimrende ting for en billig penge. Et af de kostbareste ægyptiske kunstværker, som det lykkedes Carl Jacobsen at få, var et sort ægyptisk kongehoved. Carl Jacobsens »opkøber« professor Schmidt havde fundet det under en sofa hos en kludekræmmer og kunsthandler sydpå. En aften ringede det på Carl Jacobsens dør, og pigen lukkede op. Udenfor stod en lille herre med pjusket gråt skæg og med en gammel

263
41

Springvandet i Frederiksborg Slotsgård.

sæk under armen. Han så temmelig luvslidt ud i tøjet. Han skulle tale med Carl Jacobsen. Pigen rynkede på næsen og bad ham gå om til køkken-døren. Carl Jacobsen kom ud i køkkenet og gav et fortvivlet råb: »Jamen professor Schmidt! De må prøve at tilgive mig!« – Professoren kom ind i køk-kenet.

I sækken havde han det pragtfulde ægyptiske kongehoved, der idag er noget af det bedste, Glyp-toteket ejer.

I 1888 bestemte Carl og Ottilia Jacobsen, at hele den nyere afdeling af deres vældige kunst-samling, den danske og den franske kunst, skulle gives som gave til Danmark og byen København i fællesskab. Han ønskede blot; at man til gengæld ville bygge et passende hus til gaven, der var uhyre kostbar. Staten og København byggede så »forre-ste halvdel« af det nuværende *Ny Carlsberg Glypto-tek*. Ordet er græsk. Glypter er »udskårne sten«, og et »Glyptotek« er et hus til en samling af ud-skårne sten eller billedhuggerkunst.

I 1899 bestemte Carl Jacobsen sammen med sin hustru, at staten og byen København som en ny gave skulle have resten af den store kunstsamling, værkerne fra oldtiden, på betingelse af, at det ny museumshus blev udvidet, så samlingerne kunne være der. Det gik man ind på. For at få byg-ningen stor og smuk nok gav Carl Jacobsen store tilskud.

En aften stod professor Valdemar Schmidt ved Carl Jacobsens køkkendør med et ægyptisk kongehoved i en gammel sæk.

I 1902 bestemte Carl Jacobsen og hans hustru sig til at gøre det samme, som hans far, den gamle kaptajn havde gjort. Carl Jacobsen fandt det urimeligt, og også uværdigt, at de to bryggerier *Gamle* og *Ny Carlsberg* skulle være konkurrenter. Det eneste rigtige var at slå de to virksomheder sammen i ét stort bryggeri.

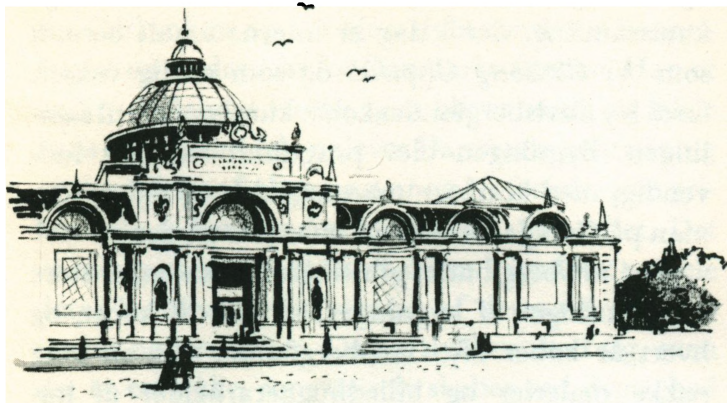
Men det var selvfølgelig vanskeligt at slå to virksomheder sammen, når den ene ejedes af Carlsbergfondet, den anden af en privat arving. Carl Jacobsen arbejdede længe med tanken, men til

sidst besluttede han sammen med sin hustru, at også *Ny Carlsberg bryggeri* skulle skænkes til det Carlsbergfond, som hans far havde oprettet. På den måde kom Carlsbergfondet til at eje hele den store samlede Carlsberg-bryggerivirksomhed, og Carl Jacobsen understregede, at hans fars »gyldne ord« om, at bryggerierne altid skulle arbejde på at præstere den bedst mulige kvalitet »uden hensyn til øjeblikkelig vinding« skulle gælde for hele Carlsbergfondets store arv. Det blev samtidig bestemt, at der under Carlsbergfondet skulle skabes en ny afdeling, *Ny Carlsbergfondet*. Denne ny afdeling skulle støtte *kunsten*.

Året efter døde Carl Jacobsens hustru. Han selv levede til 1914.

BRYGGERIER og formue er skabt gennem tre slægtled, fra Christen Jacobsen kom tomhændet fra Vendsyssel i året 1800. Alt er skabt gennem hans arbejde, gennem hans søns og hans sønnesøns. Men det vældige værk gik ikke i arv til familien Jacobsen. Det blev givet til det danske folk.

Hvad det drejer sig om i penge, er ikke hovedsagen. Men næsten udelukkende for den gamle J.C.Jacobsens penge blev Frederiksborg efter branden indrettet og udsmykket. Også museets samlinger, der i dag er meget store og kostbare, er købt for Carlsbergfondets penge. Carlsberglaboratoriet arbejder stadig, og det hverken kan eller skal

Ny Carlsberg Glyptoteks facade mod H.C.Andersens Boulevard.

give overskud eller fortjeneste. Det bli'r støttet af Carlsbergfondet. Til gengæld skal dets resultater offentliggøres til gavn for alle. Der ud over betaler Carlsbergfondet tilskud til trykning af videnskabelige bøger, til videnskabelige studier, og til ekspeditioner. Fra Danmark er der med fondets støtte sendt udgravningsekspeditioner til Middelhavslandene og den nære Orient, ekspeditioner til Grønland og til Centralasien og mange andre steder.

Sønnen Carl Jacobsen skænkede, mens han levede, en strøm af gaver. Han betalte spiret på Nikolaj kirke. Det gamle spir var brændt, og tårnet stod helt fladt. Han har som før nævnt stiftet legatet *Albertina*, der yder penge til opstilling af statuer. Han har skænket den verdenskendte *Lille Havfrue* ved Langelinie. Han har bygget *Jesuskirken* i Valby,

og han og hans hustru har skænket den vældige kunstsamling, der i dag er internationalt berømt som *Ny Carlsberg Glyptotek* og som stadig vokser, fordi Ny Carlsbergfondet køber kunstværker til samlingen. Bygningen blev pragtfuldt smykket indvendig, med kostbare marmorgulve og søjler, som man på Carl Jacobsens tid satte pris på det.

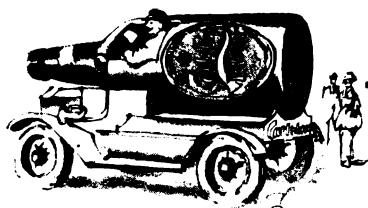
Ny Carlsbergfondet gi'r tilskud til kunst, til store udsmykninger af bygninger, til køb af kunst, og hvert år køber Ny Carlsbergfondet selv en lang række malerier og billedhuggerarbejder af nulevende kunstnere. Ved lodtrækning bliver kunstværkerne delt ud til de danske museer i provinsen, så museerne ude i landet har mulighed for at få gaver på linje med de københavnske.

De to bryggerier er i dag ét, og det arbejder – for os.

Det er ikke eneste gang i Danmarks nyere historie, at rige mænd skænker kostbare gaver til landet eller deres egen hjemby eller egn. Her er kun fortalt historien om bryggerslægten Jacobsen. For at forstå de mænd må man forstå den tid, de levede i. Den ældste, husmandssønnen fra Vendsyssel, oplever Danmarks ulykker under Englænderkrigene og landets fallit. Den næste, »gamle« kaptajn J. C. Jacobsen, lever hele sin barndom i det bombe-rante København, mens Danmark er fattigt og har svært ved at komme til kræfter. Han oplever 1848-50, og i 1849 Danmarks Riges grundlov, landet

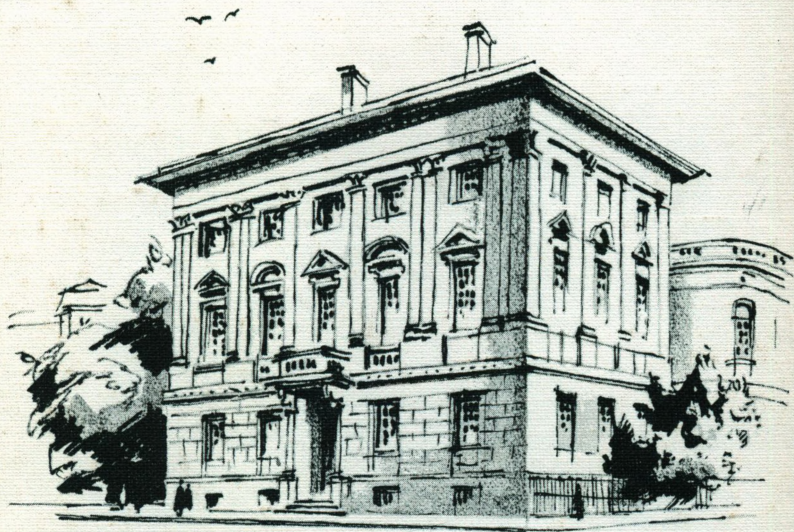
får folkestyre, borgerne får *pligter* og *ansvar*. Hans søn Carl vokser op i et hjem dybt mærket af borgerfølelse og medansvar for Danmarks skæbne. Han er 22 år, da landet i 1864 igen bliver ramt, og både hans far og han selv oplever Danmarks genrejsning og den følelse af pligt, ansvar og lys forude, som griber hele folket i anden halvdel af 1800-tallet. Det er mennesker, der gennem deres barndom og hele deres liv bliver dybt mærket af deres tid og dens tanker og hændelser. De har lykken med sig, men det er en lykke, som de selv skaber ved dygtighed og vilje. De har begge en sans for videnskab, kunst og kultur, som rækker langt videre end strengt taget nødvendigt for deres arbejde. Men de føler også begge to, at med deres lykke står de i dyb gæld til deres land. Begge ender de med at skænke Danmark og det danske folk alt, hvad de gennem deres liv har skabt. Carl Jacobsens valgprog kan måske lyde lidt gammeldags i vore ører i dag, når det bliver sagt højt, men for ham og for hans far J. C. Jacobsen var det dyb alvor:

LABOREMUS PRO PATRIA
LAD OS ARBEJDE FOR FÆDRELANDET

Billedet på bindets forside forestiller J. C. Jacobsen i hans bolig på Gamle Carlsberg. På bindets bagside er afbildet Videnskabernes Selskabs bygning på H. C. Andersens Boulevard i København, opført af Carlsbergfondet 1898.

TRYKT HOS F.E. BORDING A-S BOGTRYKKERI

DIS-Danmark

1 2 2 6 0 3